

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

magisterské prezenční studium
2010 – 2012

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Anna Mašková

Sexuální výchova v rodině a ve škole

Praha 2012

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Vladimír Dubský, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

Master Full-Time Studies
2010 - 2012

DIPLOMA THESIS

Bc. Anna Mašková

Sexuální výchova v rodině a ve škole

Prague 2012

The Diploma Thesis Work Supervisor:

PhDr. Vladimír Dubský, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 12. března 2012

Bc. Anna Mašková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Vladimíru Dubskému, CSc. za odborné vedení, pomoc a poskytnuté rady při zpracování této práce. Dále děkuji Mgr. Martě Maškové za podporu, vstřícnost a za čas, který této práci věnovala.

Anotace

Diplomová práce Sexuální výchova v rodině a ve škole se ve své teoretické části zabývá nejprve vývojem sexuality a historií sexuální výchovy v České republice. Dále charakterizuje sexuální výchovu v rodinném prostředí a pojednává i o významném vlivu vrstevníků na dítě v období puberty. Poté se diplomová práce zaměřuje na sexuální výchovu jako na školní předmět, kdy definuje její cíle, obsah, principy a přibližuje profil pedagoga vyučujícího sexuální výchovu. V závěru je popsán celospolečenský význam sexuální výchovy.

Součástí práce je také dotazníkové šetření zaměřené jak na sexuální výchovu v rodině, tak na názor rodičů týkající se výuky, výukového obsahu a cílů sexuální výchovy.

Klíčové pojmy

Dospívání, rodiče, rodina, sexualita, sexuální výchova, škola, učitel, vrstevníci.

Annotation

The diploma thesis Sexual Education in Family and School deals with the development of sexuality and history of sexual education in the Czech Republic in its theoretical part. It characterizes sexual education in a family environment and also discusses the significant influence of peers on a child in puberty. Furthermore, the diploma thesis focuses on sexual education as a school subject, it defines its aims, content, principles and describes the profile of pedagogue of sexual education. In conclusion, it presents social importance of sexual education.

The work also includes a questionnaire focusing on sexual education in family, as well as on parents views on teaching, educational content and aims of sexual education.

Key words

Puberty, parents, family, sexuality, sex education, school, teacher, peers.

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1. CHARAKTERISTIKA SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	10
1.1 Definice sexuální výchovy	10
1.2 Historie sexuality	11
1.2.1 Pravěk	11
1.2.2 Antické Řecko a Řím	12
1.2.3 Indie a Arábie	13
1.2.4 Čína a Japonsko	14
1.2.5 Středověk a křesťanství	15
1.2.6 Doba objevů a imperialismus	16
1.2.7 Viktoriánské období	16
1.2.8 Dvacáté století	17
1.3 Historie české sexuologie	19
1.3.1 Sexuologie současnosti	20
1.4 Historie sexuální výchovy v české společnosti	20
1.4.1 Sexuální výchova současnosti	26
1.5 Diskurs sexuální výchovy	29
1.6 Normalita v sexualitě člověka	30
2. SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V RODINĚ	32
2.1 Rodina	32
2.1.1 Funkce rodiny	33
2.2 Specifika rodinného prostředí	35
2.2.1 Spokojený partnerský život	36
2.3 Rodinná pravidla sexuální výchovy	37
2.3.1 The BETTER Model	39
2.4 Problematika nepoučených dětí: chybějící komunikace a informovanost	40
2.5 Sexualita v období puberty	42
2.5.1 Sexuální výchova a vrstevníci	45
3. SEXUÁLNÍ VÝCHOVA VE ŠKOLE	47
3.1 Škola a sexuální výchova	47
3.1.2 Funkce školy	47
3.2 Sexuální výchova jako školní předmět	49
3.3 Cíle sexuální výchovy ve škole	51
3.4 Obsah sexuální výchovy ve škole	52
3.5 Principy sexuální výchovy	53
3.6 Osobnost pedagoga	56
3.7 (Spolu)práce s rodiči	57
3.8 Důvody pro zavedení sexuální výchovy ve škole	58
3.8.1 Vytvoření přirozeného vztahu k lidskému tělu	59
3.8.2 Zodpovědné sexuální chování	59
3.8.3 Prosazování plánovaného rodičovství	60

3.8.4 Ochrana dětí před sexuálním násilím a zneužíváním.....	60
3.8.5 Prevence sexuálně přenosného viru HIV	61
PRAKTICKÁ ČÁST.....	62
4. Průzkum.....	62
4.1 Cíle průzkumu.....	62
4.2 Pracovní hypotézy	63
4.3 Použitá metoda	63
4.4 Harmonogram průzkumu	64
4.5 Charakteristika souboru	64
4.6 Analýza dat.....	66
4.6.1 Komparace odpovědí respondentů rozdělených podle pohlaví	82
4.6.2 Komparace odpovědí respondentů rozdělených podle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání	90
4.7 Interpretace výsledků	97
4.8 Dílčí závěry	99
4.8.1 Potvrzení/vyvrácení stanovených hypotéz.....	99
4.8.2 Dílčí závěry: požadavky rodičů na sexuální výchovu	100
ZÁVĚR.....	103
SEZNAM POUŽITÉ ČESKÉ LITERATURY A PRAMENŮ	106
SEZNAM POUŽITÉ ZAHRANIČNÍ LITERATURY A PRAMENŮ ..	110
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ.....	111
SEZNAM PŘÍLOH.....	113

ÚVOD

MOTTO:

"Jakákoli výchova, bez ohledu na její obsah, musí být zabezpečena třemi oporami: rodinou, školou a společností. Jestliže jedna noha této trojnožky kulhá, výchovný proces je narušen"¹.

Doc. PhDr. Boris Titzl, Ph.D.

18. celostátní kongres k sexuální výchově, Pardubice 2010

Sexuální výchova je v současné době velmi aktuálním tématem v mnoha zemích světa. Dříve bylo vše spojené se sexualitou tabuizováno a dnes se vyskytuje opačný problém: společnost je touto tematikou přesycena. Stává se tedy, že zejména na populaci mládeže je vyvíjen silný tlak, se kterým není lehké vypořádat. Tato fakta byla inspirací pro napsání diplomové práce s názvem Sexuální výchova v rodině a ve škole.

V české společnosti tato problematika vyvolala mnoho pozoruhodných diskuzí. Odpůrci sexuální výchovy tvrdí, že je neúčinná a že je zodpovědná za dřívější zahajování sexuálního života dospívajících (Šilerová, 2003). Ovšem podle většiny výzkumů je tomu právě naopak: sexuální výchova spíše oddaluje věk prvního sexuálního styku, vede ke zvýšenému dodržování zásad bezpečného sexu a k tolerantnějším postojům vůči druhým. V zemích mající otevřenou sexuální výchovu se vyskytuje nejnižší počet gravidních dospívajících dívek. Naopak ve státech s nepřátelským postojem k sexuální výchově patří tyto ukazatele v praxi k těm nejhorším.

K dětem se dostává největší procento informací od vrstevníků či kamarádů, od rodičů pochází pouze asi 10 % (Weiss, Zvěřina, 2001). Přitom

¹ *Výchova ke zdraví*. [online]. Vychovakezdravi.cz: 2009 [cit. 2012-03-04]. Dostupné na WWW: < <http://www.vychovakezdravi.cz/clanky/sexualni-vychova.html> >.

informace z rodiny jsou nejpodstatnější, neboť děti (většinou) věří nejen svým rodičům, ale i informacím, které jim poskytují. Rodinní příslušníci tak mohou pomocí vlastního chování, postojů a přístupu velmi jednoduchým způsobem dětem předávat představu o celém obsahu sexuální výchovy tak, aby se u nich vyvinul přirozený vztah k vlastní sexualitě.

Obečným cílem diplomové práce je utvořit si komplexnější obraz o sexuální výchově dětí, dospívajících v rodině i ve škole v české společnosti. Dílčí cíle pak charakterizují jednotlivé obsahy třech kapitol teoretické části:

- První kapitola má za cíl definovat sexuální výchovu a popsat její vývoj.
- Druhá kapitola analyzuje sexuální výchovu v rodině.
- Cílem třetí kapitoly je deskripce sexuální výchovy ve škole.

V práci byla použita metoda dotazníkového šetření, které zahrnuje mj. tři klíčové otázky: zda rodiče se svými dětmi provádějí sexuální výchovu, zda souhlasí s tím, aby se sexuální výchova vyučovala na základní škole, a která témata jsou pro výuku sexuální výchovy na druhém stupni základní školy vhodná. Průzkumu se zúčastnili rodiče převážně ze Středočeského kraje a hlavního města Prahy.

TEORETICKÁ ČÁST

1. CHARAKTERISTIKA SEXUÁLNÍ VÝCHOVY

1.1 Definice sexuální výchovy

Sexuální výchova představuje **široký pojem**, pro jehož definování existují různé úhly pohledu: termín se nezabývá pouze mezilidskými vztahy a výchovou k nim, ale obsahuje i sexuální sféru. A to tak, že než se vztahy začínají projevovat fyzickou aktivitou, měly by se promítnout i ve sféře emocionální a duchovní (Rašková, 2007).

V Pedagogickém slovníku je pojem sexuální výchova chápán jako výchova směřující k získání návyků, dovedností, znalostí, hodnot, norem a postojů v oblasti vztahů mezi mužem a ženou. V ČR je součástí občanské výchovy, rodinné výchovy aj. (Průcha, Walterová, Mareš, 2001).

Další definici uvádí Täubner a Janiš: „Sexuální výchova vychází z přirozené potřeby lidské sexuality po uspokojení v intencích společensky žádoucího sexuálního chování, zejména k příslušníkům opačného pohlaví, při respektování a využívání celistvé a celoživotní výchovy člověka. Sexuální výchova pak představuje organickou součást celého systému výchovy a významnou měrou se opírá o ostatní složky výchovy.“²

Sexuální výchovu je třeba pojímat **komplexně** a v širších souvislostech. Komplexností se rozumí jak předávání informací, tak i postojů k sexuální morálce a podporu osobnostní autonomie (Rašková, 2007). „Komplexní sexuální výchova vštěpuje dítěti morální principy, formuje jeho jednání a postoje k sexuální problematice, rozvíjí citovou oblast v návaznosti na jeho budoucí sexuální potřeby a touhy... V souvislosti se sexuální výchovou **dítě**

² TÄUBNER, V., JANIŠ, V. *Na pomoc studentům a učitelům v sexuální výchově*, s. 22.

musí získávat subjektivně i společensky žádoucí vědomosti, postoje a chování z nejširší oblasti sexuálního chování.“³

Patrně nejlepší definici vypracovala Světová zdravotnická organizace (WHO), která sexuální výchovu vymezuje takto: „Podstatu a cíle sexuální výchovy tvoří vše, co přispívá k výchově celistvé osobnosti, schopné poznávat a chápat sociální, mravní, psychologické a fyziologické zvláštnosti jedinců podle pohlaví a díky tomu zformovat optimální mezilidské vztahy s lidmi svého i opačného pohlaví.“⁴

1.2 Historie sexuality

„Sexualita je základním společenským činitelem. Na sexu založené vztahy mezi lidmi jsou pilířem stability každé společnosti. Vždyť základní stavební článek každé kultury je dvojice: muž a žena, jakýsi prvočinitel rodiny.“⁵

1.2.1 Pravěk

Již v pravěkých společenstvích se objevuje primární sociální jev: **regulace sexuálního chování**. „Představa o tom, že v pravěkých společnostech vládla neregulovaná promiskuita, není zcela správná, neboť i nižší druhy živočichů vytvářejí dobře organizovaná společenství s fungujícím usměrňováním sexuální aktivity svých členů.“⁶

Po celém světě byly nalezeny malby a rytiny, které poskytují určitý odkaz. Kromaňonci, kteří obývali Eurasii 30 000 až 10 000 let před Kristem, měli své domovy a rituální místa v jeskyních. Obrazy z těchto míst ukazují rozmanité sexuální aktivity. Naši předci zřejmě spojovali **sex s magií**: muži,

³ RAŠKOVÁ, Miluše. *5 otázek k sexuální výchově dětí předškolního a mladšího školního věku (3-11 let)*, s. 10.

⁴ UZEL, Radim. *Sexuální výchova u nás a v Evropě*. In 4. Kongres k sexuální výchově., s. 62.

⁵ ZVĚŘINA, J, BUDINSKÝ, V. *Vše o sexu.*, s. 9.

⁶ ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuologie (nejen) pro lékaře.*, s. 9.

vypodobnění na těchto jeskynních malbách, mají na sobě často masku zvířete a jsou považováni za šamany, kněze či léčitele provádějící jakýsi rituál.

Rytiny nalezené v severní Africe zobrazují muže kopulující s žirafami, slony a nosorožci, symbolizují nadřazenost člověka nad zvířetem.

V celé oblasti Evropy se nacházejí malé paleolitické sošky ženských postav se stejnými charakteristickými rysy. Tyto plastiky známé jako **Venuše** se vyznačují přebujelými tvary: obrovská prsa, břicho a hýždě, ale často nemají tvář ani nohy. Smysl Venuší byl erotický nebo spíše reprodukční (jako amulety posilující plodnost). Ačkoli není mnoho zjištěno o náboženské víře pravěkých lidí, je jasné, že sošky Venuše měly také náboženský význam, neboť přibližně před 6 000 lety před Kristem se začal na území dnešního Iránu, Indie a Středomoří rozvíjet zemědělský způsob života se vznikem kultu Bohyně Matky. Tento kult neměl význam pouze plodnosti člověka, ale především země, kterou obhospodařoval.

Obr. 1: Venuše



Zdroj: HOOPEROVÁ, Anne. *Sexopedie.*, s. 246.

1.2.2 Antické Řecko a Řím

Muži a ženy vedli ve starověkém Řecku zcela odlišný způsob života. Zatímco ženy neměly žádná práva, byly za nevěru tvrdě trestány a jejich jedinou funkcí bylo plození, muži si mohli **vydržovat konkubíny** jako druhé manželky.

Již v této době se objevuje termín **homosexualita**. K homosexualitě patřily složité společenské rituály. Zejména vztah mezi staršími muži a mladíky: od staršího se očekávalo, že bude mladšího chránit, ukazovat mu cesty životem a mladší měl za úkol uspokojovat sexuální choutky svého

učitele. Ve starověkém Řecku se objevovaly i lesbičky. Nejznámější byla básnířka Sapfó z ostrova Lesbos (odtud vznikl termín lesba).

Ačkoli bylo v Řecku postavení ženy podřadné, je s podivem, že nejznámější klasickou příručku o sexu napsala žena Philaenis ze Samy. Z knihy se zachovalo jen velmi málo informací.

„Ve starověkém Římě byl přístup k sexu neobyčejně liberální – přinejmenším pro horní třídy. Sexuální svoboda se týkala i bohatých žen. Některé měly tucty sexuálních partnerů.“⁷ Římané stejně jako Řekové měli rádi erotické umění. Erotické motivy často zdobily nádoby, vázy či podpěrky pohovek, stolů a křesel.

(Zvěřina, 2003) Ze starověkých literárních pramenů je zřejmé, že některé poznatky o sexualitě byly obecně známy. Patří k nim účinky **kastrace** na chování zvířat a lidí. Skopec patří k nejstaršímu domestikovanému kastrovanému zvířeti. Z pozorování na zvířatech se kastrace přesunula na lidské pokolení. Vykastrováním poražených nepřátel se docílilo jednak neplodnosti, ale také oslabení bojovného ducha. Známa je i kastrace harémových strážců, kteří se pak stávali spolehlivějšími.

1.2.3 Indie a Arábie

V Indii se o sexu psalo již v 7. století před Kristem. Proslulá kniha o sexu ze 4. století **Kamasútra** (= poučení o rozkoši) přináší velmi jasnou představu o milování v jedné z nejstarších civilizací. Nepopisuje pouze milostné polohy, ale věnuje se i dalším záležitostem týkajících se lásky a dobrého chování – např. jak se dvořit mladé manželce, jak zvládat více než jednu manželku, jakým způsobem užívat afrodiziaka, hovoří o významu různých pokrmů, hudby, vůní atd. Třebaže se sexuálních aktivit účastnily samozřejmě i ženy, byla tato kniha zasvěcena mužům. Kamasútru napsal hinduistický kněz Vátsjájana pro mladé a zdravé muže z vyšší kasty.

⁷ HOOPEROVÁ, Anne. *Sexopedie.*, s. 246.

V Kamasútře se také pojednává o tantrickém sexu. Tantrismus ve zkratce vyjadřuje myšlenku, že svět lze rozdělit na dvě poloviny: mužskou a ženskou sílu. Cílem tantrických cvičení je sjednotit tento mužský a ženský prvek v těle. Zahrnuje jak sexuální akt, tak i umění, náboženství, víru a filozofii.

1.2.4 Čína a Japonsko

Stejně jako ve starověkém Římě a Indii byl sex ve staré Číně a Japonsku považován za umění. Smysl pro umění lásky je nejvíce patrný v taoistickém milování a propracovaných rituálech gejš.

Staří Číňané byli více otevření sexualitě než ti novověcí v posledních staletích. První erotické manuály, vznikající asi 200 let před Kristem, byly věrné taoistickému pohledu a vycházely z **principu jing a jang** – protikladné mužské a ženské síly.

Od konce 10. století po Kristu se v čínské společnosti upevňuje vláda konfucianismu, který předepisoval striktní chování ctnostných žen. Jediným účelem manželství bylo plodit mužské dědice. Rodina přísně rozlišovala role pohlaví, důležití byli pouze příbuzní z otcovy strany. Ve vyšších vrstvách společnosti vyrůstali muži a ženy v dětství odděleně, a proto byl jakýkoli kontakt mezi pohlavími téměř nemožný.

V polovině 12. století se rozmohl trend **svazování ženských nohou**. Zvyk se postupně rozšířil ve všech společenských vrstvách. Násilně ovázanými bandážemi se zastavoval růst chodidla. Žena tak nebyla schopna přirozené chůze. Následné droboučké krůčky byly údajně elegantní a věřilo se, že udržují pevně sevřenou pochvu. Takto zdeformované nohy a následná neschopnost ženy cokoli dělat byly nezbytným předpokladem vysokého společenského postavení.

Na počátku 17. století japonští vládci legalizovali prostituci ve čtvrtích jošiwara (Hooperová, 2006). Ve stejné době vznikla **kultura gejš**, které nebyly

prostitutkami. Gejša byla oduševnělá, vzdělaná a krásná žena, která svého klienta bavila hovorem, poezií, tancem, hrou na hudební nástroj či zpěvem. Byla oblečená do kimona, měla velice složitý účes a výrazné líčení. Domy a čajovny, do kterých gejši docházely, se staly známými kulturními centry. Tradice gejš se zachovala ještě ve 20. století, ovšem dnes je gejša jen pozůstatkem japonské tradice.

1.2.5 Středověk a křesťanství

„Když se moc v Evropě přesunula z římské říše do rukou křesťanské církve, byl liberální postoj k sexualitě nahrazen poněkud asketičtější doktrínou. V okrajové společnosti však navzdory tomu přetrvávaly pozůstatky starých tradic.“⁸

Keltské, velmi otevřené pojmání sexuality, bylo v příkrém rozporu s učením prvních křesťanů. Mezi pátým a sedmým stoletím narůstal vliv církve. Centry se stávaly místní chrámy. „Pozoruhodným sociálně kulturním jevem byla kastrace chrámových zpěváků. Chirurgický výkon jim zachovával chlapecký soprán do pozdní dospělosti.“⁹

Sexuální chování podléhalo **přísným pravidlům**. Bylo nutné dodržovat cudnost; cizoložství, masturbace a homosexualita byly prohlášeny za hřích. Manželský sex byl přípustný pouze za účelem plození potomků. Navzdory strohým pravidlům přežily svobodomyslnější tradice. Příkladem jedné z nich je tanec kolem májky. Jedná se o poslední připomínku falického kultu z doby před Římem.

K nejvýznamnějším událostem pozdního středověku patřila křižácká tažení, která dostala Evropu do kontaktu s odlišnou kulturou. Křižáci také přinesli do Evropy řadu sexuálních praktik, nově hygienický standard, luxus a smyslnost. Od 14. století vedlo toto zpřístupnění „nových“ sexuálních

⁸ HOOPEROVÁ, Anne. *Sexopedie*, s. 248

⁹ ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuologie (nejen) pro lékaře*, s. 9.

záležitostí k uvolnění církevních omezení. Reakce na to přišla ve formě puritánství.

1.2.6 Doba objevů a imperialismus

Od poloviny 15. století až do konce 19. století se Evropané setkávají při svých objevných výpravách s lidmi a **s různými sexuálními praktikami**, které se naprosto odlišovaly od dosavadních znalostí. To mělo výrazný vliv na obyvatelstvo kolonizovaných území, ale i na Evropany samotné. Evropská kolonizace měla pro domorodé obyvatele katastrofální důsledky v podobě infekčních chorob, proti nimž neměli vybudovanou imunitu.

Rozdíly mezi postoji Evropanů a kolonizovaných národů byl nejvíce patrný na tichomořských ostrovech. První evropští cestovatelé byli ohromeni přístupem ostrovanů k sexu a vlastnímu tělu. Teplé podnebí vyžadovalo minimum oblečení, a tak nebyla vyloučena ani úplná nahota (i když jen v malých rodinných skupinách). „Evropští kněží se snažili omezit tichomořské zvyky milovat se v různých milostných polohách a trvali na té jediné, kterou domorodci opovržlivě nazvali misionářskou.“¹⁰

1.2.7 Viktoriánské období

Do konce 18. století došlo v západní Evropě k velkým ekonomickým změnám: industrializace a rozvoj měst způsobily přelidnění a tím se **narušily vzorce sociálního chování**. To mělo i značný dopad na sexuální chování lidí. Mladí lidé se rychle přesouvali do měst, kde se ovšem setkali s chudobou, špínou a chyběly zde regulativy sexuálního chování. Žena v této době měla složité postavení. Buď vzorná manželka, nebo prostitutka skrytá v anonymitě velkoměsta.

¹⁰ HOOPEROVÁ, Anne. *Sexopedie*, s. 255.

S rozvojem vědy lze pozorovat určité zlepšení v informovanosti o sexu. Ačkoli muž byl stále považován za „aktivní hybnou sílu“ a žena za „pasivní“, v řadě záležitostí se stále jen spekulovalo. V 80. letech 19. století došlo ke klasifikaci sexuálního chování a rozlišení mezi normálními a abnormálními jevy. Zhruba od roku 1850 byly v Londýně k dostání **sériově vyráběné kondomy**. Staly se nezbytností ve válce s pohlavně přenosnými chorobami, které se v té době v mnoha městech epidemicky šířily. „V polovině 19. století měl Londýn 80 000 a New York 35 000 prostitutek. Byly to dospělé ženy, tedy nad 13 let, i když ve velkoměstech byla častá i dětská prostituce. Pohlavně přenosné nemoci a nechtěná těhotenství byly běžnou záležitostí. Až 75 procent mužů chytlo někdy ve svém životě pohlavní chorobu.“¹¹

Viktoriánské období bylo zlatým věkem **pornografie**. Na konci 18. století držela světový primát Francie s erotickými romány (například Julietta čili Slasti neřesti). S nástupem 19. století však prvenství převzala Anglie a později Spojené státy, kde se stala pornografie silně komerční. S rozvojem fotografie a levnější tiskařské metody byly pornografické materiály snadno dostupné.

1.2.8 Dvacáté století

Ve dvacátém století došlo k významným změnám v postojích k sexu. Na počátku století stále převládal názor, že sex je něco nečistého a spořádání lidé o něm nemluvili.

První světová válka znamenala výrazný sociální zvrat a období mezi válkami přineslo celkové uvolnění společenského i sexuálního chování. Během války se ženy začaly pouštět do prací, které dříve vykonávali pouze muži, začala se obě pohlaví svobodně scházet. Ženy kouřily na veřejnosti, líčily se a flirtovaly. Začaly dávat najevo, že stojí o sex. Tyto změny ovlivnily celou společnost, ovšem zejména pracující a střední třídu. S narůstající svobodou

¹¹ HOOPEROVÁ, Anne. *Sexopedie.*, s. 258.

prostupoval sex celou společností. Dámská móda přestala zakrývat celé ženské tělo – dlouhé šaty a korsety vystřídaly krátké sukně a hedvábné soupravy spodního prádla. Proměnou prošla i kultura: literatura, film, obrazy, reklama a hudba (zejména džez) byly nasáklé sexem.

Zvýšená sexuální svoboda způsobila nárůst nemanželských dětí a s tím vzrostly i požadavky na antikoncepci i potraty. Margaret Sangerová otevřela v roce 1916 **kliniku plánovaného rodičovství**. Rozhodla se, že bude pomáhat ženám a v roce 1912 začala psát osvětový sloupek „Co by měla vědět každá dívka“ v newyorských novinách (Hooperová, 2006). Je třeba zdůraznit, že rady a antikoncepční pomůcky byly poskytovány pouze sezdáným párům.

Druhá světová válka předznamenala ještě větší sociální změny než ta první. V 50. letech se výrazně zlepšily životní podmínky, lidé všech tříd měli více peněz a volného času. S televizí, která přinesla sexuální obrazy do domova diváka, se změnily společenské postoje. Homosexualita a potraty se staly legálními.¹² V sexuálním životě mladých lidí sehrálo významnou roli auto. Nebyl to jen prostředek na cestování, ale sloužil také jako soukromý prostor: ložnice.

K největším změnám došlo se zavedením **hormonální antikoncepce** v 60. letech. Lidé si konečně mohli užívat sexu pro radost a zapomenout na nechtěná těhotenství. Toto znamenalo obrovský převrat: sex už nebyl vyhrazen pouze manželstvím. Lidé tak začali experimentovat s rozmanitými sexuálními vztahy. Vznikaly sexuální komunity ve formě klubů, skupinová manželství, třebaže v mnoha případech tyto experimenty vzbuzovaly spíše žárlivost a pocity nejistoty. V 70. letech se otevřely první sex shopy nabízející nejrozumnější pomůcky.

Feminismus, který se objevil v 60. a 70. letech, velmi ovlivnil manželská soužití a sexuální očekávání. „Ženy žádaly větší poznání vlastních pohlavních orgánů a sexuální reakce, a tak Betty Dodsonová v USA a Anne Hooperová v Británii pořádaly **sexuální semináře**, na nichž ženy seznamovaly

¹² Ovšem v některých státech USA se zákony v této oblasti liší.

se svým tělem.“¹³ V této době se také objevily knihy o milostných technikách, které byly volně prodejné. Také se do té doby zapovězená masturbace zbavila negativní pověsti jako něco oslabujícího a nezdravého.

Kvůli experimentování a snížení použití kondomu se v 80. letech začalo šířit **AIDS**. Experimenty se sexem na chvíli přestaly, ovšem tato změna netrvala příliš dlouho. Proto se světem postupně začala šířit prevence v podobě užívání bariérové antikoncepce (která chrání před přenosem pohlavních chorob) věrnosti jednomu partnerovi a klade se důraz na zdravý životní styl.

1.3 Historie české sexuologie

(Zvěřina, 2003) Česká sexuologie se vyvíjela v návaznosti na evropskou lékařskou vědu. V roce 1902 byla do češtiny přeložena francouzská kniha *Pohlavní pud, jeho vývoj a rozvrat* profesorem Josefem Pelnářem. Sexualitě lidí se nevěnovali pouze odborníci (v té době: dermatovenerologové, psychiatři a gynekologové), ale i lidé stojící mimo medicínu. Např. Štýrského *Erotická revue*, kde se mimo erotických materiálů objevují zajímavé úvahy, zejména pozoruhodná úvaha Otokara Březiny o homosexualitě.

Tato revue byla koncipována jako soukromý tisk v maximálním nákladu 200 výtisků, který „nesmí býti veřejně prodáván, ani vyložen, ani půjčován, ani jinak rozšiřován nebo zařazen do veřejných knihoven.“¹⁴

Československá sexuologie se začala rozvíjet na lékařské fakultě Karlovy university v Praze, kde má významné místo i dnes. Zde vznikl roku 1902 Ústav pro sexuální patologii (Zvěřina, 2003). Velkým mezníkem bylo roku 1935 pověření profesora **Josefa Hyního** vedením Ústavu. Hynie formoval mnoho specialistů, psal kromě odborných publikací populárně naučné knihy o sexuální výchově, čímž výrazně ovlivnil společnost. Publikace

¹³ HOOPEROVÁ, Anne. *Sexopedie*, s. 261.

¹⁴ *Erotická revue I-III*, tiráž.

přeložená do několika světových jazyků *Dospíváte v muže* a *Sexuální život a jeho nedostatky* byly v té době nejčtenější. Po 39 letech ve vedení Ústavu Hynieho vystřídal **Jan Raboch**, který vedl pražský Sexuologický ústav¹⁵ do roku 1989. Rabochova výzkumná a publikační činnost byla obdivuhodná a většina jeho prací je považována za stále aktuální. Na místo Jana Rabocha nastoupil jako přednosta Jaroslav Zvěřina (v tomto ústavu působil od roku 1977) a tuto funkci zastává dodnes. Jeho odborné práce přesáhly hranice odbornosti a dotýká se mj. i demografie, plánovaného rodičovství, antikoncepce, pornografie, sexuálního harašení a dalších oblastí.

1.3.1 Sexuologie současnosti

Mezi nejvýznamnější české sexuology současnosti patří Hana Fifková, Miroslav Plzák, Radim Uzel, Petr Weiss, Jaroslav Zvěřina aj.

Současná sexuologie bere v potaz **celou šíři sexuální problematiky** člověka: zaměřuje se jak na psychickou, tak i na tělesnou stránku. Sexuologie řeší poruchy sexuálního chování a vyžrávání, dále se také zaměřuje na společensky závažné problémy, kam spadá posuzování a případná léčba sexuálních delikventů i jejich obětí. Nedílnou součástí tohoto oboru je rovněž poradenská činnost a praktické provádění sexuální výchovy mládeže a dospělých.

1.4 Historie sexuální výchovy v české společnosti

(Weiss, 2010) V roce 1917 předložila spolková rada Pedagogického muzea Komenského v Praze memorandum Zemské školní radě pro království české *O pohlavní výchově mládeže*. V něm požaduje, aby se zavedla **pohlavní výchova do škol**. Argumentuje tím, že se ve společnosti objevují předsudky

¹⁵ V roce 1950 došlo k přejmenování Ústavu pro sexuální patologii na Sexuologický ústav.

ohledně pohlavního života a že je třeba seznámit společnost s přirozenými projevy člověka a tím přispět ke spokojenému prožívání života.

Dále byla v této době zřízena Knihovna pohlavní výchovy, která představovala část z plánu výchovy obsahujícího čtyři etapy podle adresátů, kteří do daného směru výchovy spadali – pubertální mládež, dorost, rodiče se všeobecnou společností a nakonec učitelé, kteří měli mít odbornou průpravu. „Tato knihovna měla šířit znalost pohlavní výchovy, povznést názor na pohlavní život „pokřivený staletou výchovou ke lži a přetvářce a vyzvednout posvátnost lásky, rodiny, otcovství a mateřství.“¹⁶ Z. Záhoř, vedoucí této knihovny, také pomocí brožur, tisku, přednášek, filmů i divadelních představení působil na široké vrstvy obyvatel (Janiš, Marková, 2007).

Ovšem hromadné poučování k dané problematice se nedoporučovalo. Nejvhodnějším místem pro pohlavní poučování byla považována rodina, avšak nebyla k tomuto účelu zcela kompetentní, vzhledem k nedostatečným odborným vědomostem rodičů, u kterých se dala také očekávat nevyhovující taktnost, případně ostýchavost, nebo až odpor k danému tématu. Přitom bylo často poukazováno na to, že existuje nebezpečí, že si mladí získají nesprávné informace, pokud jim dospělí něco zamlčí či udají informace chybně. Dále byla vyslovena myšlenka společné pohlavní výchovy chlapců i děvčat. Za cíl pohlavní výchovy bylo považováno manželství.

Ve velké míře bylo ovlivněno vnímání lidské sexuality (zejména ve střední Evropě) S. Freudem. V roce 1923 hovořil prezident T. G. Masaryk ve své publikaci *Mravní názory* o pohlavní výchově dětí a žádá, aby se toto téma zbytečně netabuizovalo.

V roce 1934 vyšla kniha M. Skořepy *Pohlavní výchova naší mládeže*, kde autor popisuje výchovu ke „zdravému, normálnímu pohlavnímu životu. Základním východiskem je, že je třeba v době dospívání usměrňovat probouzející se pohlavní pud, aby nepůsobil negativně na další vývoj

¹⁶ ŠULOVÁ, L., FAIT, T., WEISS, P. et al. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*, s. 382.

jedinice.“¹⁷ Celé poučení – především mravního rázu – by měla v první řadě učinit rodina (škola až na druhém místě).

V době druhé světové války se veškeré pokrokové snahy v oblasti sexuální výchovy, osvěty či výzkumu zcela zastavily. Pokud se nějaké práce v této době objevily, byly zacíleny na mravní výchovu. Přibližně od 60. let začaly postupně vycházet **publikace** týkající se manželství, partnerství, rodičovství i sexuality. Jejich autoři¹⁸ byli většinou žáci či spolupracovníci Hyníeho v Sexuologickém ústavu, kteří si uvědomovali, že sexuální výchova by měla mít komplexní obsah: „...měla by se zabývat jak biologickým a technických poučením o sexualitě, tak i morálními a citovými aspekty sexuality a problematikou partnerských vztahů.“¹⁹

Určitý posun ve vývoji sexuální výchovy nastal na XII. sjezdu KSČ, kde se dospělo k závěru, že je třeba věnovat zvýšenou pozornost mravní i sexuální výchově mládeže. Jako **reakce na prudký nárůst počtů interrupcí a rozvodů** byl vydán pokyn pro zesílení výchovy mládeže k rodičovství v rámci komplexního výchovného působení školy (Janiš, Marková, 2007). Lze zde sledovat posun od předcházející pohlavně-sexuální výchovy do pozice výchovy v širokém smyslu. Rašková (2008) uvádí, že v této době procházela sexuální výchova četnými koncepčními změnami, včetně vývoje názvu. Od názvu pohlavní výchova se postupně přecházelo na výchovu k rodičovství, výchovu k manželství a rodičovství, rodinnou výchovu a sexuální výchovu. Z toho vyplývá, že se přecházelo k obecnějším názvům, od kterých se pak vrátilo k dřívějšímu označení „sexuální“.

Pro zvýšení výchovného působení na základních školách v rámci výše zmíněné výchovy k rodičovství byly uspořádávány **besedy s lékaři** jak pro žáky, tak pro rodiče na téma: „Výchova k rodičovství a pohlavní výchova mládeže“, besedy odděleně pro chlapce a dívky „výchova k manželství a rodičovství“. Výše zmíněná výchova k rodičovství je považována za první

¹⁷ WEISS, Petr. *Sexuologie*, s. 692.

¹⁸ Jména některých autorů: Raboch, Barták, Pondělíčkovi, Nedoma, Plzák...

¹⁹ WEISS, Petr. *Sexuologie*, s. 694.

konkrétní počin v procesu implementace sexuální výchovy do školního vzdělávání (Rašková, 2008).

(Weiss, 2010) První poválečnou normou byl Věstník z roku 1960 vydaný Ministerstvem školství. Obsahoval pokyn k zahájení výchovy k rodičovství. Informace týkající se lidské sexuality byly do té doby žákům poskytovány v rámci předmětu přírodopis. Jednalo se o poučení o biologických rozdílech mezi mužem a ženou, seznámením s anatomii a fyziologií pohlavního ústrojí a hygienické péči o ně. Do škol byli zváni lékaři, ve snaze zajistit odbornost a vyhnout se „ožehavému“ tématu ve škole.

Další nárůst sociálně-patologických jevů donutil stranické orgány zabývat se otázkou komplexní výchovy mladých lidí. Samostatná zdravotnická osvěta se neosvědčila, a proto lze pozitivně hodnotit zavedení vyučovacího předmětu **„Biologie dítěte a školní hygiena“** na všech pedagogických institutech ve školním roce 1963/64. Předmět se věnoval citové a sociální složce pohlavního života, pohlavnímu vývoji sexuálního citění během dětství i dospívání. Příprava pedagogů v rámci vysoké školy byla jen částí větší kampaně s množstvím doplňkových akcí, realizovaných zejména formou přednášek (Janiš, Marková, 2007). Besedy a přednášky většinou spočívaly v monologickém poučování o anatomii, fyziologii a hygieně. Poučení byla určena pouze pro nejstarší žáky základních škol. Většinou také nebyl uplatňován princip koedukace. Přes tuto snahu se učivo výchovy k rodičovství nestalo součástí učebních osnov (Rašková, 2008), ale začalo se o něm psát v odborném tisku (Rodina a škola, Přírodní vědy ve škole, Učitelské noviny).

V roce 1972 vyšel další Věstník s názvem *Zásady výchovy k rodičovství na ZDŠ*, který vymezoval obsah výchovy k rodičovství a rozdělil ji do tří etap podle věku žáků (Weiss, 2010):

- **První etapa (6 – 10 let):** Cílem bylo vytvořit představu o struktuře rodiny, pěstovat návyky osobní hygieny a správné životosprávy, poskytnout základní znalosti o lidském těle, dále varovat před stykem s neznámými a úchylnými lidmi.

- **Druhá etapa (11 – 12 let):** Zde bylo třeba děti poučit o změnách přicházejících s obdobím puberty, podat základní informace o individuálním vývoji člověka před a po narození, prohloubit poučení o správné životosprávě (s důrazem na škodlivost alkoholu a kouření).
- **Třetí etapa (13 – 15 let):** Bylo cílem prohloubit výchovu v oblasti morálky, vůle a estetiky, zdůraznit přirozené rozdíly mezi pohlavími v tělesném, duševním i sociálním vývoji, vysvětlit podstatu kamarádství, přátelství, lásky a objasnit důležitost volby vhodného životního partnera.

Jak z uvedeného vyplývá, tyto etapy se záměrně vyhýbaly mnoha podstatným tématům. Když v roce 1986 uveřejňuje V. Täubner výsledky šetření s 831 desetiletými a čtrnáctiletými dětmi, zjišťuje se, že pouze 40 % žáků odpovídá správně na základní otázky z této oblasti.²⁰

V 80. letech naléhavě upozorňují odborníci na nutnost pravdivých a otevřených informací ve školách o lidské sexualitě. Ovšem učební osnovy na tento tlak nijak nereagují a nadále se vyučuje podle výše uvedené koncepce z roku 1972. Jakmile se začaly masivně zavádět **manželské poradny** do každého okresního města, přišla velká změna. Psychologové spolupracující se sexuology, porodníky, pedagogy i právníky pojmají školní přednášky na témata sexuální výchovy komplexněji a interdisciplinárně.

(Weiss, 2010) V těchto letech vzniká výrazná výzkumná aktivita Matejčka, Dytrycha, Kubičky, Kratochvíla, Dunovského a dalších. Také na Slovensku se prosadilo několik významných osobností (Poliaková, Bianchi, Lukšík, Supeková, Cupaník, Klimeš, Mathé Caisiová...), které aktivně působí v různých oblastech, včetně aktivit mezinárodního charakteru. Je třeba zmínit, že Slovensko se potýkalo s řešením otázek z oblasti sexuální výchovy související s velkou migrací obyvatelstva. S tím se pojí větší zdravotní rizika pohlavně přenosných chorob, která se týkají nejen nelegálně žijících osob na slovenském území.

²⁰ WEISS, Petr. *Sexuologie*, s. 694.

Počátkem 90. let se objevila snaha řešit otázku sexuální výchovy skutečně systémově. Kvůli politickým změnám, důslednějšimu prosazování lidských práv, ale také kvůli častěji se vyskytujícím patologickým jevům přišla snaha vytvořit **komplexnější koncepci sexuální výchovy pro školy** založenou na spolupráci s odborníky, častější diskuze a cílené konference a semináře zaměřené na tato aktuální témata.

Teprve v druhé polovině devadesátých let však dochází nejen k přejmenování, ale i ke koncepčním změnám rodinné a sexuální výchovy, která je implementována do primárního školství, a to jako součást **výchovy ke zdraví** a zdravému životnímu stylu. Má díky tomu být realizována již od prvního ročníku základní školy (Rašková, 2008). Roku 1995 vymezil řadu specifických cílů a okruhy kmenového učiva Standard základního vzdělávání (dále jen SZV). To se týkalo i oblasti sexuální výchovy.

Okruhy kmenového učiva definované SZV v rámci výchovy ke zdraví jsou (Rašková, 2008):

- 1) rodina, domov a rozvoj osobnosti,
- 2) základy duševní a tělesné hygieny, režim dne,
- 3) zdravá výživa,
- 4) prevence zneužívání návykových látek,
- 5) základy sexuální výchovy, osobní bezpečí,
- 6) pohybová aktivita a zdraví.

„Pro všechny tyto okruhy jsou v SZV stanoveny specifické cíle a okruhy kmenového učiva. Dalším pozitivem je fakt, že se objevuje dostatek vhodné literatury a učebních pomůcek a zároveň se začíná publikovat více odborných statí o problematice sexuální výchovy v primární škole.“²¹

Systémové změny se v ČR snaží prosadit řada společností a jednotlivců. „Společnost pro rodinu a sexuální výchovu (Uzel, Dytrych, Dunovský, Šulová a další), Asociace manželských poradců (Šmolka, Kopřiva, Riegel, Strnad,

²¹ RAŠKOVÁ, M., *Připravenost učitele k sexuální výchově v kontextu pedagogické teorie a praxe v české primární škole.*, s. 27-28.

Ryšánek a další), univerzitní pracoviště (většinou katedry psychologie nebo pedagogiky) – především PedF UK v Praze, FF UK v Praze (Šulová, Weiss), PedF Hradec Králové. Některá z těchto pracovišť dokonce vytvořila speciální aprobaci pro své absolventy. Začínají existovat též **soukromé projekty**, připravující zájemce o tuto oblast a poskytující profesionální lektory, a dále i aktivity církevní...“²² Možná je právě tento široký okruh různých přístupů k dané oblasti to nejlepší řešení, které umožní každé skupině populace využít poskytnuté poznatky a předají je způsobem, který je považován společností přijatelný právě pro jejich děti.

1.4.1 Sexuální výchova současnosti

Nejprve je třeba konstatovat, že všechny kultury se snaží lidské sexuální chování podřídít mravním a právním normám. Pokud by tomu tak nebylo, nekontrované sexuální motivy by zapůsobily na destabilizaci společnosti. Pokud se o některých oblastech, které jsou přirozenou součástí života každého jedince, nemluví, tj. stává se z nich tabu, nelze očekávat, že to bude mít pouze pozitivní důsledky. Hlavním negativem takového postoje je nedostatečná znalost základních anatomických a fyziologických termínů, nevědomost o místě sexuality v lidském životě, o rizicích sexuálního chování apod. (Zvěřina, 2003).

Nedostatečná úroveň poučení o sexualitě umožňuje, aby se ve veřejném mínění lidí stále znovu objevovaly **falešné mýty a předsudky**. Otevřená sexuální výchova je zdrojem zodpovědného přístupu k sexualitě a k životu vůbec. Je třeba mladé lidi naučit převzít za své jednání **zodpovědnost** a vychovávat je k pozitivním postojům. Sexuologové a odborníci na danou problematiku vidí rozšíření a prohloubení sexuální výchovy na školách jako cestu ke zlepšování současné situace. Zastávají názor, že by se děti s touto problematikou měly seznamovat dříve, než se jich začne reálně týkat. Dříve také kvůli tomu než si ze zvědavosti začnou samy hledat odpovědi na své

²² WEISS, Petr. *Sexuologie*, s. 695.

otázky v časopisech a na internetu, kde se nacházejí informace **neúplné** a často i **zkreslené** či nepravdivé.

Přes všechn pokrok ve vzdělávání a medicíně zůstává oblast sexuální výchovy jednou z nejvíce problematických. „Názory na ni podléhají politickým, kulturním i sociálním předsudkům, k nimž se přidružují postoje církve.“²³

Důvody, proč je sexuální výchova tak kontroverzně chápána, se v místním i časovém kontextu odlišuje, ovšem vyplývá zde společné riziko: hrozba sociální destabilizace. Jak se otázky sexuální výchovy řeší v jednotlivých zemích, vždy souvisí s vytvořením kompromisu mezi diametrálně odlišnými přístupy (Zvěřina, 2003):

- **Restriktivní přístup** vychází ze zákazů, hrozeb a potlačování. Otevřené informace považuje za znemravňující. „Nejvyšší hodnotu spatřuje v odřikání a odmítání konzumovat pozitivní sexuální emoce.“²⁴
- **Liberální přístup** upozorňuje na to, že pouze všestranně informovaný člověk dokáže správně zhodnotit negativní i pozitivní hlediska, a proto se chová zodpovědně. Vyzdvihuje individuální svobodu a možnost volby.

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy vydalo v roce 2009 speciální učebnici pro učitele ***Sexuální výchova – vybraná témata***. Příručka zmiňuje rizika spojená se sexem, odlišnou sexuální orientací, dysfunkce či sexuální deviace. Dále upozorňuje na genderové aspekty sexuální výchovy. Jednotlivá témata byla doplněna o nejčastější dotazy a mýty. Učitelům také radí, která témata zařazovat do výuky od první do deváté třídy základní školy. Cílem této příručky bylo zlepšit stávající sexuální výchovu na školách.

Sexuolog P. Weiss ve svém článku *Nová příručka pro učitele: o sexu mluvíte s dětmi už v první třídě* konstatuje, že o sexuální výchově by se s dětmi

²³ ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuologie (nejen) pro lékaře.*, s. 250.

²⁴ ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuologie (nejen) pro lékaře.*, s. 250.

mělo mluvit do devíti let – v tomto období se totiž nestydí. Ovšem s informováním dětí by se mělo začít co nejdřív. Důležité je to hlavně dnes, kdy se na děti valí spousta mnohdy nesmyslných informací o sexu z médií. Školáci mediálnímu boomu věří a žijí v přesvědčení, že o sexu vědí vše. Příručka obsahuje témata, která by se měla probírat již od prvního ročníku. Nejmenší děti je třeba poučit o obezřetnosti v chování vůči neznámým lidem a povědět jim o tom, jak děti přicházejí na svět. Informovanost nejmenších dětí je brána jako **prevence jejich zneužívání**.

Tato příručka vyvolala velkou vlnu diskuzí. Nejviditelnější reakcí je petice Výboru na ochranu rodičovských práv. Mnoho rodičů si nepřeje, aby se jejich (šestileté) dítě dozvíдалo o sexuálních tématech. Ovšem existuje zde paradox, že velká část rodičů se před vlastními dětmi stydí otevřeně mluvit. „Rodiče mají před vlastními dětmi ostych. Buď si myslí, že je jim všechno jasné, nebo nejsou schopni zvolit adekvátní formu odpovědi přiměřenou věku jejich potomka.“²⁵

Několik **citátů**²⁶ pro dokreslení rozporuplnosti situace:

„Teď se neustále řeší, zda a jak sexuální výchovu učit, tak se bojím, aby to některé učitele neodradilo a nepřestali ji vyučovat úplně,“ Zuzana Prouzová, Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu

„Předčasné a názorné zasvěcování dětí do pohlavního života už na prvním stupni ruší jejich vývoj,“ Anna Brychtová, mluvčí Výboru na ochranu rodičovských práv

„Každý člověk je sexuální bytost, a proto sexuální výchova do škol patří, protože patří k rozvoji osobnosti. A to je starost školy,“ Václava Masáková, psycholožka

²⁵ WEISS, Petr. *Nová příručka pro učitele: o sexu mluvíte s dětmi už v první třídě*. [online]. 2011 [cit. 2011-10-04]. Dostupné na WWW: <http://zpravy.idnes.cz/nova-prirucka-pro-ucitele-o-sexu-mluvte-s-detmi-uz-v-prvni-tride-p80-/studium.aspx?c=A100403_125717_studium_lpo>.

²⁶ Čerpáno z: *Sexuální výchova na školách*. [online]. Projekt Kecejme do toho : 2012 [cit. 2012-02-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.kecejmedotoho.cz/clanky/sexualni-vychova-na-skolach>>.

„Příručka absolutně nejde k jádru věci, kterým je výchova k věrnému vztahu mezi mužem a ženou a výchova ke kompetencím založit šťastnou rodinu,“
Zdeňka Rybová, Hnutí pro život

„Děti vědí hodně, ale nevědí některé základní věci třeba i o svém vlastním těle,“ Ivana Buršíková, učitelka rodinné výchovy

„V hodinách sexuální výchovy často jen uvádíme na pravou míru informace, které si žáci někde přečetli,“ Jan Jursík, ředitel základní školy Struhlovsko v Olomouckém kraji

1.5 Diskurs sexuální výchovy

Obecně lze říci, že v dnešní době neexistuje v naší společnosti pouze jeden diskurs o sexualitě, ale existují odlišné diskursy fungující v různých institucích a sociálních situacích. Vedle medicínského (vědeckého), pedagogického a psychologického diskursu ovlivňuje stále určitou část společnosti také **diskurs církevní**, který se postojí k realitě poněkud liší. Podle základních církevních postulátů je sexuální život určen pouze manželům, kdy zásadní pro sexuální život v manželství je spojení požadavku věrnosti a požadavku plodnosti (Kovář, 2006). Smysl manželského sexuálního života je plodit děti (účel reprodukce). Pokud dojde k pohlavnímu styku, je jen vůlí boha, zda dojde ke vzniku nového života, či nikoliv. Je tedy morálně nepřijatelné využívat jakékoliv metody pomáhající k otěhotnění či naopak používat většinu forem antikoncepce. Jakékoli abnormality jsou sankcionovány a ignorovány, přičemž ohrožující jednání se analyzuje v rámci hříchu.

Sexuální výchova v ČR není pojímána v úzkém biologickém vymezení a zahrnuje široké spektrum témat. Stát (nejčastěji v zastoupení ministerstva školství) schvaluje na základě spolupráce se sexuologickým ústavem, (popř. se zástupci církve) učební osnovy či dokumenty týkající se sexuální osvěty, které jsou přijímány, upravovány a reprodukovány školami. Dané informace se pak dostávají až ke svým adresátům – žákům a žákyním.

Je nutné zdůraznit, že také jako zahraniční osnovy (Weiss, 2010: ve Švédsku funguje sexuální výchova jako povinný školní předmět už od roku 1945) i obsah sexuální výchovy v ČR zahrnuje především kultivaci mezilidských vztahů a vztahy mezi rodiči a dětmi. Zároveň učí toleranci k sexuálním menšinám a zajišťuje prevenci sexuálního zneužívání.

1.6 Normalita v sexualitě člověka

Vymezit normalitu v sexualitě člověka není vůbec jednoduché. Především, když se vezme v potaz dynamika lidského vývoje, jsou kritéria normality v jednotlivých obdobích naprosto odlišná a neustále proměnlivá.

Sexuologie se shoduje na několika kritériích normality (Šulová, Fait, Weiss a kol., 2011). Především posuzuje, zda lidské chování není proti všeobecným přírodním zákonům, dále zda neodporuje dobrým mravům, v neposlední řadě sleduje možný nesoulad s platným právním řádem. Je třeba vzít na vědomí, že individuální posuzování normality se může značně měnit. Závisí nejen na dosaženém stupni vědeckého poznání, ale i na geografickém regionu, politické situaci, religiozitě, stupni informovanosti veřejnosti, či rigiditě.

Kritéria normality nabývají změn v průběhu vývoje lidské společnosti, kdy zejména termín „dobré mravy“ se může neustále, v krátké době, měnit. Týká se to nejen vlastního sexuálního chování, ale i verbálních projevů, vztahů k různým společenským událostem, módě, dále také písemných i vizuálních děl, včetně vztahu k obnažování a pornografii.

Sexualita by měla být posuzována stejnými morálními kritérii, neboť sexuální potřeba patří mezi důležité životní potřeby. Profesor Vondráček přiznává, že o nikom nelze říci, že je normální, protože každý člověk je v některém smyslu nemocný, vyšinutý nebo nevyrovnaný (Vondráček, 1972). „Status normality je možné člověku připsat, pokud jeho chováním není

ohrožena společnost nebo jiní lidé.“²⁷ Tedy v lidské sexualitě je normální vše, co člověk dělá dobrovolně a co mu nepřináší žádnou psychickou nebo tělesnou újmu (Šulová, Fait, Weiss a kol., 2011).

Vhodným doplněním k pojednání o kritériích normality v sexuálním životě je soupis **Světové deklarace sexuálních práv** ze 14. Světového sexuologického kongresu (1999):

1. Právo na sexuální svobodu.
2. Právo na sexuální autonomii, integritu, a bezpečnost sexuálního subjektu.
3. Právo na sexuální soukromí.
4. Právo na sexuální rovnost.
5. Právo na sexuální potěšení.
6. Právo na vyjádření sexuálních citů.
7. Právo na svobodné sexuální sdružování.
8. Právo učinit svobodné a zodpovědné rozhodnutí.
9. Právo na sexuální informace založené na vědeckých poznatcích.
10. Právo na sexuální výchovu.
11. Právo na sexuální zdravotní péči.

²⁷ VONDRÁČEK, V., DOBIÁŠ, J. *Význam normality v lékařské psychologii a psychiatrii.*, s. 47.

2. SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V RODINĚ

2.1 Rodina

Rodina je „nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje“²⁸. Je to nejpřirozenější prostředí pro sexuální výchovu.

V současnosti, kdy jsou informace o sexualitě velmi jednoduše dostupné, je role rodiny (rodičů) obtížně nahraditelná. (Havlík, Koťa, 2007) Tato primární sociální jednotka je jedinečná tím, že je tvořena členy různého věku i pohlaví a vyznačuje se vysokou mírou intimity a sdílení. Plně funkční rodina zajišťuje emocionální rovnováhu, usnadňuje socializaci, podporuje autonomii příslušníků rodiny a akceptuje bez výhrad lidskou existenci (Šilerová, 2003).

„Rodina je základní buňkou společnosti, je prvním a velmi závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Formuje jeho osobní vývoj i postoj ke všem dalším skupinám. Všem členům rodiny, dětem i dospělým, poskytuje rodina domov. V něm člověk odkládá veřejné role. V rodině je možná vysoká míra otevřenosti, vysoká míra sdílení. V ideálním případě dává rodina každému, kdo do ní patří, pocit bezpečného zázemí a to bezpodmínečně.“²⁹

Nejvýznamnější dětský psycholog Zdeněk Matějček, popisuje sexuální výchovu v rodině se třemi základními součástmi: **vztah, vzor a poučení** (Matějček, 1996). Rodina vztahu představuje základní citové naladění dítěte.

²⁸ PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A., et al. *Velký sociologický slovník*, s.940.

²⁹ ŠILEROVÁ, Lenka. *Sexuální výchova*, s. 19-20.

Je důležité vést dítě k empatii, aby bylo schopno přijímat a cítit s ostatními, protože zde se rozhoduje, jaké bude mít dítě vztahy k druhým lidem.

Na rovině vzoru přijímá dítě modely chování „svých“ lidí, tedy těch, kteří mu jsou zdrojem citové jistoty (většinou to jsou rodiče). Děti jsou pak ovlivňovány modely chování svých vzorů: jak se k sobě rodiče chovají, zda si projevují vzájemnou úctu, ale také jak probíhá usmíření po hádce apod.

V rovině poučení jde o vědomosti, znalosti aj. Děti se v rodině dozvídají informace o různých formách sexuality. Je vhodné, aby si potomek odnášel do života jakousi instrukci o tom, že sexualita je věcí přirozenou a zároveň intimní součástí lidského života.

Sexuální výchova v rodině nespočívá pouze v tom předat dítěti informace o rození dětí, ale je to dlouhodobý proces začínající v dětství. Přínosem může být nejen pro další vývoj dítěte, ale i pro rodiče samotné.

2.1.1 Funkce rodiny

Rodina je v dnešní době velmi důležitou společenskou jednotkou, která svým členům poskytuje emocionální zázemí, vzájemnou podporu, bezpečí, jistotu. Je to místo elementárních zkušeností a základna pro vstup do společnosti (Havlík, Koťa, 2007).

Cílem rodiny je uspokojení potřeb a požadavků každého člena. Aby mohl být tento cíl naplněn, musí rodina plnit alespoň čtyři základní funkce³⁰:

- 1) biologická a reprodukční funkce,
- 2) ekonomická funkce,
- 3) emocionální funkce,
- 4) socializační a výchovná funkce.

³⁰ HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*, s. 68.

Pro sexuální výchovu je významnější funkce emocionální a výchovná (socializační). **Emocionální funkce** rodiny není vázána na věk členů rodiny. „Potřeba zázemí, bezvýhradného přijímání, podpory a pomoci, potřeba klidu a uvolnění, potřeba sdílení zážitků, společné historie, společných rituálů, potřeba známosti, důvěrnosti, potřeba společenských perspektiv a plánů, potřeba vztažnosti sebe k něčemu trvalému, jistému, nrecipročnímu, je nutná pro všechny věkové kategorie.“³¹

Emocionální funkce zde sehrává roli v okamžiku, kdy např. dochází k volbě partnera. Existují neuvědomělé, spontánní mechanismy, které napomáhají k výběru ze stejného či podobného kulturního okruhu, společenské vrstvy či ekonomické třídy (Havlík, Kořa, 2007). Je známo, že mladí lidé navazují známosti v takovém sociálním prostředí, k jakému patří.

Také při každodenní interakci s druhými se emocionální funkce projevuje. Každý jedinec (obzvlášť malé dítě) velmi dobře vnímá a přejímá vzory chování rodičů a následně je uplatňuje. Každý z nás touží po uspokojení potřeby lásky, pozornosti a uznání. Pokud by se objevil nedostatek těchto základních požadavků vůči dítěti, může u něho dojít k psychické deprivaci, která může vyústit až v destruktivní chování (Matějček, 1996).

Výchovná funkce spočívá v záměrném působení rodičů na své dítě, včetně opravdového zájmu o potomka. Fungující rodina bývá první sociální skupinou, ve které se dítě učí osvojovat si různé činnosti a přejímá sociální role (Šulová, Fait, Weiss a kol., 2011). Je třeba umožnit dítěti poznávat svět, rozvíjet jeho schopnosti, dovednosti, návyky a poskytnout mu základní orientaci v okolním světě. Výchovou se v dítěti formují normy, hodnoty, postoje, pravidla a způsoby chování tak, aby se z dítěte vyvinula samostatná bytost schopná plně se zapojit do společnosti.

Toto obecné pojetí lze aplikovat i na sexuální výchovu. Pokud záměrným působením rodiče v dítěti zafixují zdravý přístup ke svému tělu, k vlastní sexualitě, poučí ho o hrozícím nebezpečí, lze předpokládat, že dítě

³¹ ŠULOVÁ, L., FAIT, T., WEISS, P. et al. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*, s. 181.

se bude chovat a reagovat podle norem (pravidel) schvalovaných společností a vyhne se případnému vlastnímu ohrožení.

2.2 Specifika rodinného prostředí

Správně fungující rodinné prostředí poskytuje dětem především stabilní zázemí, podporu, aby se mohly vyvíjet a hledat si místo v současné společnosti (Šilerová, 2003). Toto kvalitní zázemí je zajištěno, pokud jsou všechny základní funkce rodiny ve vzájemném souladu.

Rodina je jedinečným místem, kde děti i dospělí zažívají **blízkost a intimitu**. Je to vhodné prostředí, pro předávání informací, vytváření a sdílení hodnot a postojů, které jsou v oblasti sexuality (vztahů) velmi důležité (Šilerová, 2003).

V dobře fungující rodině dále panuje atmosféra vzájemné **důvěry a sdílení**. Rodiče s dětmi každodenně hovoří o běžných radostech a starostech, plánování volného času, i dlouhodobých plánech a o vážných věcech, které život přináší. Informace, které se děti o sexualitě dozvědí v rámci rodiny, považují za pravdivé a důležité (Šilerová, 2003). Čím větší důvěra a silnější pocit sdílení v rodině je, tím se zvyšuje pravděpodobnost, že se potomek bude ptát rodičů na témata spojená se sexualitou a bude je považovat za běžnou komunikaci.

Rodina je také prostředím, kde se předávají **genderové role**. Každý rodič je reprezentantem jednoho pohlaví a dítě má tak model toho, čím se může stát. Dítě pozoruje chování rodičů – ví, jak se k sobě chovají a jak otevřeně se staví k záležitostem mužského a ženského pohlaví. Vzorem tak získává představy o svém budoucím partnerském a rodinném životě.

Dalším specifikem rodiny je **sdílení společných hodnot**. Týkají se například mezilidských vztahů, volného času, nakládání s penězi, výchovy, úcty a respektu k druhým atd. Rodiče se obvykle snaží své hodnoty předávat

i dětem. Předpokládají, že to, co je důležité a správné pro ně, je nebo bude takové i pro jejich děti. Předávání hodnot probíhá i v situacích, kdy o to rodiče záměrně neusilují, v průběhu každodenního života (Šilerová, 2003).

Dalším významným vlivem rodinného prostředí jsou pak **přirozené situace** v každodenním životě (těhotenství, sňatek staršího sourozence, erotická scéna v televizi), při kterých vzniká prostor pro rozhovory o pohlavním dospívání, lásce či sexualitě.

Při společném trávení času vzniká mnoho přátelských chvil plných důvěry, kde je možnost povídat si o nejrůznějších věcech. Navíc rodiče a děti, trávící čas společně, mívají lepší vzájemný vztah a je mezi nimi silnější důvěra.

2.2.1 Spokojený partnerský život

Kvalitní sexuální výchova v rodině má **dlouhodobý efekt**. Schopnost hovořit o otázkách spojených se sexualitou ovlivňuje nejen začátky sexuálního života, ale i jeho další průběh (Šilerová, 2003). Lidská sexualita se během života vyvíjí a její vnímání se mění.

Pokud jedinec prochází složitým obdobím a není schopen svému partnerovi sdělit svá přání, požadavky, nebo i obavy, narůstá pocit nespokojenosti a zloby, kterému se nakonec dá průchod v úplně jiné oblasti. Partnerský vztah tím může být narušen. Proto je důležité v rodině o sexualitě mluvit, neboť tím přispíváme k řešení případných obtíží. Komunikace o sexualitě by se tak měla stát přirozenou součástí života.

Lidská sexualita také souvisí se společenskými pravidly a normami – zároveň se dotýká **vnitřní morálky i hodnotového systému** každého člověka (Šilerová, 2003). Nejen že komunikace o sexualitě přispívá k vytváření, formování a uvědomování si vlastních postojů a hodnot, ale také vede k zamyšlení se nad odlišnými postoji ostatních. Toto uvědomění odlišností vede k toleranci, která je v životě i partnerském vztahu nezbytná.

Pokud dítě vyrůstá v odmítavém prostředí bez základního citového naladění, vzájemnosti, jeho schopnost navazovat blízké vztahy bude do jisté míry ochuzena. Takové dítě pak snáze podléhá manipulaci, neboť vyhledává náklonnost a přátelství, které se mu nedostávalo v rodině.

2.3 Rodinná pravidla sexuální výchovy

Protože je dítě v období puberty velmi silně ovlivněno vrstevnickou skupinou, je třeba věnovat pozornost **komunikačním vzorcům**, které jsou uplatnitelné nejen v tomto období, ale již od narození dítěte. Tato doporučení jsou základem toho, jak bude jedinec vlastní sexualitu vnímat a jak bude později schopen o ní sám hovořit. Rodiče by tato pravidla³² měli dodržovat nejen v zajištění kvalitní sexuální výchovy, ale i v zájmu posílení vzájemných vztahů s dětmi (Šilerová, 2003).

Pravdivost a upřímnost

Za žádných okolností by se nemělo dětem lhát. Vždy lze vymyslet přiměřenou pravdivou odpověď, neboť zamlčování naopak probouzí zvědavost. Pokud rodič dítě obelže, může se stát, že už mu nebude věřit a nikdy se na nic nezeptá (Pondělíčková-Mašlová, 1990). Zejména u adolescentů je upřímnost významným faktorem zdravé rodinné komunikace. Dospívající chce slyšet názor rodičů a taková odpověď může být zásadní pro jeho další rozvoj.

V situaci, kdy je pro rodiče některé téma o sexualitě obtížné či bolestné, je vhodné požádat někoho důvěryhodného, aby s dětmi tyto otázky probral. K pravdivosti a upřímnosti patří také projevování pocitů, a proto je zcela v pořádku přiznání, že dané téma není jednoduché, špatně se o tom mluví apod. Pokud rodič v rozhovoru s potomkem zachová zásadu upřímnosti a pravdy,

³² Zpracováno dle ŠILEROVÁ, Lenka, *Sexuální výchova : Jak a proč mluvit s dětmi a sexualitě*.

napomáhá tak k dalšímu zdárnému vývoji a to nejen v oblasti sexuální výchovy.

Přiměřenost informací a odpovědí

Informace by měly být přiměřené věku a úrovni rozumových schopností dítěte. Jinak se věci vysvětlují čtyřletému dítěti, jinak desetiletému, jinak dospívajícímu. Není třeba se obávat, že dětem rodiče řeknou něco, čemu nebudou rozumět. Je rozumnější se zabývat tím, aby dítě vyžadované informace dostalo včas a způsobem, kterému porozumí.

Spontánnost a aktivita

„Výchova v sexuální oblasti může být účinná pouze za předpokladu, že rodiče jsou sami přesvědčeni, že je potřebná, správná a dokážou k ní přistupovat se stejnou samozřejmostí jako ve všech dalších oblastech života.“³³

Rodiče by v tomto procesu měli být **aktivní** a vyhledávat přirozeně vznikající situace. Pokud se potomek nějakou informací dozví např. ve škole a přijde s ní za rodiči, vysvětlení by nemělo být opomenuto. Aktivita rodičů poskytuje jedinečnou příležitost být těmi prvními, kteří hovoří se svým dítětem o této problematice (Šilerová, 2003).

Akceptování a důvěra

Sexualita jako každé další téma je spojená s celou řadou etických a morálních otázek. Je tedy zřejmé, že i v této oblasti může docházet ke konfliktům. Rodiče by však měli být schopni **respektovat názory**, postoje i pocity svých potomků i přesto, že s nimi nesouhlasí. V takovém okamžiku je dobré pátrat po důvodech odlišného stanoviska a s dětmi diskutovat (Šilerová, 2003).

³³ PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, Jaroslava. *Nezralá sexualita*, s. 78.

Rodiče by také měli mít pro své potomky **pochopení** a dávat jim najevo, že je respektují a ctí jejich soukromí. Protože pouze obousměrná důvěra může vytvořit potřebný kontakt pro osobní rozhovor.

Soulad

Základní výchovné pravidlo vyžaduje soulad mezi tím, co rodič říká a tím, co dělá. Proto i v sexuální výchově je třeba se snažit poskytovat dětem co nejlepší příklad v oblasti partnerských vztahů. Pokud dojde ze strany rodiče k rozporu mezi vyřčeným a vykonaným, děti se s tím jen velmi obtížně vyrovnávají. „Je zbytečné moralizovat, pokud sami nedodržujeme etické standardy.“³⁴

2.3.1 The BETTER Model

Autoři knihy *It's Ok to Talk About Sex: A Guide for Parents of Newsborn Through Adolescence* popisují tzv. „The BETTER Model“. Je to velice snadné pravidlo, které slouží ke zlepšení sexuální výchovy nejen v rodině. Jednotlivými písmeny slova „better“ začíná šest pravidel.

- **B = Bring up (Nadnést)** Je vhodné přijít s tématem o sexualitě dříve, než se dítě zeptá. Viz motto R. Uzla „Raději o rok dříve než s hodinovým zpožděním.“³⁵
- **E = Explain (Vysvětlit)** Dané téma je třeba dítěti vysvětlit. Je důležité zachovat jako objektivní a emotivní stránku věci, tak i vyjádřit rodičovský názor.
- **T = Tell (Říci)** V tomto smyslu autoři popisují situaci, že pokud rodiče nejsou schopni o některém tématu mluvit, mohou dítě odkázat na blízkou

³⁴ ŠILEROVÁ, Lenka. *Sexuální výchova : Jak a proč mluvit s dětmi a sexualitě.*, s. 35.

³⁵ UZEL, Radim. *Mýty a pověry v sexu.*, s. 30.

osobu, které věří a ta mu odpoví. Také v případě, že rodiče informaci neví, mohou vyhledat příslušné zdroje, kde odpověď naleznou.

- **T = Time (*Načasovat*)** I načasování rozhovoru je velice důležité. Měla by to být přirozeně vzniklá situace, kdy rodič a dítě budou na sebe navzájem naladěni.
- **E = Educate (*Vzdělávat*)** Úkolem rodiče je svého potomka poučit a informovat o jevech a okolnostech, které jsou se sexualitou spojené (nemoci, zneužívání atd.). S tím souvisí i vysvětlení adekvátní reakce.
- **R = Record (*Záznamenat, zhodnotit*)** Pokud se diskuze rozvíjí, je třeba si zapamatovat důležité body (znak nejistoty, nepochopení, zmatku, naznačené otázky...) a ty následně projednat. Po té by mělo přijít vlastní zhodnocení rodičem, zda jeho potomek vysvětlované problematice porozuměl.

2.4 Problematika nepoučených dětí: chybějící komunikace a informovanost

Existuje několik důvodů, proč je opomíjena sexuální výchova v rodině. Ať to jsou chybějící znalosti rodičů, strach nebo prostá nedbalost (Šilerová, 2003). Nedostatek jistoty může mít také svůj vliv – rodiče neví, jak s dětmi o tématech sexuality hovořit, protože jim pravděpodobně chybí vzor (svých vlastních rodičů) pro takové rozhovory. Rodiče také mohou mít problémy o sexuální výchově mluvit z důvodu vlastních prožitých obtíží v sexuálním životě. Mohou se tedy obávat, že by něco z toho mohlo vyjít najevo a oni potom ztratí autoritu.

Mezi rodiči a dospělými také existuje názor, že o intimních problémech s dětmi se má mluvit až poté, co se na ně zeptají. Ovšem může se stát, že se

nezeptají nikdy. Panuje zde snaha tento úsudek nahradit tvrzením R. Uzla: „Je lepší informovat je o rok dříve než s hodinovým zpožděním.“³⁶

Podstatnou bariérou rodinné sexuální výchovy je nedostatek lásky k dítěti a nezájem o něj. V tomto případě je dítě ohroženo mnoha dalšími riziky, z nichž absence sexuální výchovy není zdaleka tím nejzávažnějším (Šilerová, 2003).

Dalším důvodem může být obava rodičů **z předčasného zájmu o sexualitu**. „Bojí se, že se jejich děti dozvědí příliš brzy o sexuálních prožitcích a budou mít tendenci si je ze zvědavosti vyzkoušet co nejdříve.“³⁷ Proto pak rodiče raději s dětmi o této problematice nekomunikují. Trojan (2009) tvrdí, že děti vychovávané upřímnou a otevřenou komunikací o sexu uskutečňují svůj první pohlavní styk později a lépe se chrání proti nechtěnému otěhotnění a nemocem.

V komunikaci o sexu mají rodiče největší strach z toho, že to bude **vzájemně trapná situace**, nebo že se jich zeptají na něco, co neví. Naopak adolescenti se nejvíce bojí toho, že se ztrapní, když se jim nedostane odpovědi na jejich otázku, nebo že se přejde na příliš osobní otázky. Rodiče dále od komunikace odvádí přesvědčení, že už jejich děti samy mají dostatečné znalosti (Weiss, 2010).

V rodině, kde se na sexuologické otázky neodpovídá anebo pouze vyhýbavě, se děti brzy přestanou ptát a informace získávají jinde. Obdržená **sdělení od kamarádů či z médií** jsou často nepravdivá, zkreslená nebo dokonce vulgární a mohou poškodit budoucí partnerské vztahy či samotné prožívání sexuality jedince (Trojan, 2009). Zatajováním informací o sexuálních tématech se pouze zvyšuje zranitelnost a rizikovost prožívání dětí. Z toho plyne jedno základní pravidlo sexuální výchovy pro rodiče: „Naučte je o trochu více, než si myslíte, že potřebují vědět.“³⁸

³⁶ UZEL, Radim. *Mýty a pověry v sexu.*, s. 30.

³⁷ ŠILEROVÁ, Lenka. *Sexuální výchova*, s. 26.

³⁸ TROJAN, Ondřej. *Jak mluvit s dětmi o sexu : rádce pro rodiče a učitele.*, s. 83.

Ne vždy mezi rodiči a dětmi probíhá ochota a otevřená komunikace. Realita je ovšem taková, že obě strany očekávají se sexuální výchovou pomoc. Informace by měly být předávány tak, aby byly objektivní a neosobní, aby potomci mohli zaujímat svá vlastní stanoviska a hledat individuální řešení.

V roce 2001 provedla L. Šilerová výzkum³⁹ zaměřený na komunikaci o postojích k sexuální výchově v rodině. Výzkumu se účastnilo cca 800 středoškolských studentů převážně ve věku 17 až 18 let. Z výzkumu vyplynulo, že mladí lidé by si přáli dostávat informace týkající se sexuální problematiky od rodičů či od partnera, tedy od osob, se kterými je pojí hlubší citové vztahy. Ovšem tyto dospívající získávají informace **nejčastěji od spolužáků či kamarádů** (81 %) a z médií (66 %). Vrstevníci, literatura i média jsou sice častým zdrojem informací, ale nejsou nejžádanější. Nejčastěji se probírají témata jako partnerské vztahy a láska (75 % rodin). O pohlavním dospívání, antikoncepci a pohlavně přenosných chorobách se hovořilo v 50 % rodin. Zajímavým zjištěním bylo přání adolescentů, že by se měly děti informovat o otázkách pohlavního života již ve školním věku. Informace by měly být pravdivé, úplné, postoj rodičů otevřený. Rozhovory o sexualitě jsou vítané, pokud jejich cílem není zastrašování či pouhé poučování (Šilerová, 2003).

2.5 Sexualita v období puberty

Vyrovnat se se svou sexualitou je jeden z podstatných vývojových úkolů. Nejvíce se s tímto úkolem potýkají právě dospívající. Je to období, kdy pokračují v přípravě na budoucí roli dospělého a zároveň opouští role dětské (Havlík, Koťa, 2007).

Puberta je časový úsek (Weiss, 2010 ji vymezuje mezi 11. a 15. rokem), ve kterém probíhají nejvýraznější fyzické a psychické změny. Podle Weisse (2010) je toto období nejsložitější z celé ontogeneze. „Toto období začíná prvními známkami pohlavního zrání a akcelerací růstu a je doprovázeno

³⁹ ŠILEROVÁ, Lenka. *Sexuální výchova : Jak a proč mluvit s dětmi a sexualitě.*, s. 30.

významnými psychickými změnami, ohlašujícími nové pudové tendence, hledáním způsobů jejich kontroly a uspokojení. Celé to doplňuje celková emoční labilita a počínající zájem o druhé pohlaví. První vztahy mezi dívkami a chlapci v této době bývají nestálé, ale velice silně prožívané, poháněné zvědavostí a touhou ujistit se o vlastní ceně a přitažlivosti. Objevují se sexuální fantazie a první zážitky se sexuální aktivitou. To všechno se však odvíjí od individuální osobnosti, podmínek rodiny a společnosti.“⁴⁰

V tomto období se adolescent snaží **vyvázat ze závislosti na rodině**. Protože toto vyvázání není úplně možné (z ekonomických a právních důvodů), dochází také k častějším konfliktům s dospělými (Havlík, Kořa, 2007). Protože změny v této době nastupují velmi rychle, mění morálka dospívajícího. „Nástup hormonů a prožívání těla je primární, sexuální chování je zbrklé, bezmyšlenkovité a obecně rizikové s nedostatkem kritičnosti.“⁴¹ Adolescenti vše prožívají intenzivněji a citlivěji, často dochází ke změnám nálad.

V této době jsou navíc navazovány pevnější přátelské vztahy, které jsou velice významné pro každého jedince. Dospívající se svými přáteli obvykle tráví více času než se svými rodiči – začínají se **osamostatňovat**. Pondělíčková (1990) dodává, že citová náklonnost k druhému pohlaví, která je na konci puberty již velice silná.

Sexuální chování se mění zároveň s tím, jak se vyvíjí fyzická i psychická složka jedince. V časně adolescenci je sexualita nevyvážená, ve střední a pozdní pubertě se tempo růstu zpomaluje, nastoluje se hormonální rovnováha a mladí začínají vést pravidelný sexuální život. Adolescenti se snaží přijmout svojí sexualitu a smířit se s vlastním tělem. Proto zkouší masturbační (autoerotické) praktiky. Ty předcházejí pozdějším heterosexuálním zájmům. Sexuální aktivity pak obvykle začínají lehkým pettingem, který se časem stupňuje a vyústí v pohlavní styk. Průměrný věk první soulože je pak v dnešní české společnosti okolo 17. a 18. roku (Weiss, 2010). Tento věk je však velmi variabilní (viz tabulka č. 1.).

⁴⁰ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 155.

⁴¹ WEISS, P., et. al. *Sexuologie*, s. 99.

Tab. 1: Věk při první souloži (v procentech)

věk (v letech)	muži		ženy	
	1993	1998	1993	1998
13 a méně	1,1	2,2	0,6	0,5
14	4,1	3,1	1,4	0,8
15	7,4	5,8	5,7	5,6
16	13,2	13,3	13,2	15,1
17	19,9	19,7	24,4	23,1
18	21,5	22,2	23,4	23,8
19	9,7	10,5	12,4	12,0
20	9,2	9,5	7,8	7,5
21	5,1	3,1	5,2	4,0
22	2,8	3,8	1,6	1,9
23 a více	5,9	6,8	4,4	5,9

Zdroj: WEISS, P., ZVĚŘINA, J. Sexuální chování v ČR – situace a trendy., s. 38.

(Weiss, 2001) Z výsledků plyne, že nejčastějším věkem při prvním pohlavním styku zůstává 17. a 18 rok života, kdy uvedlo první soulož v roce 1993 41 % mužů a 48 % českých žen a v roce 1998 42 % mužů a 47 % žen. Před 15 rokem věku uskutečnilo první pohlavní styk v roce 1993 5,2 % mužů a 2,0 % žen a v roce 1998 5,3 % mužů a 1,3 % žen. Více než 10 % koitálně aktivní populace uskutečnilo svůj první pohlavní styk až po 20. roce života.

Problémem v sexuálním chování adolescentů bývá **podceňování hrozícího rizika**. Často mají pocit, že se jim nemůže to či ono stát. Riziko je součástí života, avšak individuální způsob vyhodnocení a jeho zvládnutí se liší v závislosti na široké řadě psychologických, sociálních a kulturních faktorů. Sexuální aktivita však s sebou přináší určité riziko vždy.

Celý vývojový proces je nesnadný kvůli náročné přeměně k dospělé sexualitě, což s sebou přináší vývoj nových postojů, rolí a chování (Weiss,

2010). V této době je důležité, aby se s dospívajícími o sexuální chování otevřeně diskutovalo (Weiss, 2010).

2.5.1 Sexuální výchova a vrstevníci

Nejčastějším zdrojem informací v otázkách sexuálních tedy není rodina, ale **vrstevníci a kamarádi**. Weiss, Zvěřina (2001) provedli výzkum, který tento fakt dokládá (viz tabulka č. 2)

Tab. 2.: Hlavní zdroje informací o sexualitě (v procentech)

zdroj	muži		ženy	
	1993	1998	1993	1998
rodina	6	9	11	11
škola	5	7	8	9
TV a rozhlas	10	11	7	7
tisk	11	10	11	9
knihy	22	19	21	23
kamarádi	41	37	33	32
žádný	5	7	8	8

Zdroj: WEISS, P., ZVĚŘINA, J. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy.*, s. 126.

Z výsledků vyplývá, že u obou pohlaví převládají jako zdroj informací kamarádi či známí. Rodina i škola se v tomto ohledu uplatňují ve velice malé míře.

Pro rodiče je mnohdy velmi těžké připustit, jak významný a silný vliv na sexualitu dospívajícího mohou mít vrstevníci. Jsou sice hlavním zdrojem informací ve všech věkových kategoriích, ovšem kvalita získaných sdělení je velmi nízká (Langmeier, Krejčířová, 2006). To, že dospívající čerpají odpovědi na své dotazy od kamarádů, svědčí o neuspokojivém stavu jak sexuální výchovy v rodině, tak i ve škole.

Sociální kontakt s vrstevníky je nesmírně důležitý. Vrstevnická skupina pomáhá dospívajícímu více se osamostatnit a později také vybudovat si **vlastní hodnotový systém**. Jedinec získává od skupiny jednak okamžitou zpětnou vazbu jako reakci na své chování, jednak se dozvídá mnoho informací, na které

by se dospělého (rodiče) styděl zeptat. Kvalita a forma takových sdělení závisí vždy na konkrétní skupině a jejich vyznávaných hodnotách, ve které je dospívající členem.

Dalším rozšířeným mýtem mezi mladými je skutečnost, že svou úspěšnost prokážou mj. zahájením sexuálního života. Takové sexuální experimenty často pramení **z tlaku vrstevníků**. Je to zkušenost, která momentálně uspokojí zvědavost. Jedinci, kteří ještě na rozdíl od ostatních nemají sexuální zkušenosti, jsou v kolektivu adolescentů hodnoceni jako „horší“ (Chalke, 2002). Oni sami pak mají pocit, že něco zameškali, že jsou méně atraktivní a že pokud budou na návrhy odpovídat NE, stanou se neoblíbenými. Ona **popularita a kýžené přijetí** jsou velkou touhou dětí a zároveň i důvodem, proč se zahájením pohlavní aktivity neotálet.

3. SEXUÁLNÍ VÝCHOVA VE ŠKOLE

3.1 Škola a sexuální výchova

Škola je společenská instituce, jejíž tradiční funkcí je poskytovat vzdělání žáků příslušných věkových skupin v organizovaných formách podle daných vzdělávacích programů. Je místem sekundární socializace žáků podporujících jejich osobnostní a sociální rozvoj a připravujícím je na život osobní, pracovní a občanský (Průcha, Walterová, Mareš, 2001).

Stejně jako rodina, tak i škola (mateřská, základní, střední) má v oblasti výchovy velký význam. I když se velká část rodičů si přeje, aby problematika sexuality byla probírána pouze v domácím prostředí, nebere toto přání v potaz děti, jejichž rodiče se o takových tématech bavit nechtějí. Pak nechávají vzdělání na škole, popř. na samostudiu. Tedy ne každé dítě má možnost získávat informace z rodinného kruhu.

Škola se tedy stává v systému sexuální výchovy **sekundárním výchovným zdrojem**, neboť sama o sobě představuje v systému základní prostředek, který má své cíle, podmínky, prostředky i výsledky (Janiš, 2008). Mezi prostředky, které má k dispozici a kterými do jisté míry vniká i do sexuální výchovy, patří především obsah vzdělávání, vyučovací proces, profesní způsobilost pedagogů, samotní žáci, materiální vybavení školy, spolupráce s rodičovskou veřejností a mimo jiné také školní klima (Janiš, 2008).

Škola v tomto směru obohacuje, doplňuje, rozvíjí či podporuje výchovné působení rodiny (Rašková, 2007).

3.1.2 Funkce školy

Mezinárodní federace plánovaného rodičovství: „Hlavním cílem školní výchovy je připravit mladé lidi na život v dospělosti a pro jejich role ve

společnosti. Jestliže sexualita, manželství a rodinný život jsou důležitým prvkem v životě většiny obyvatelstva, potom zcela jistě je logickou a nutnou povinností školy připravit mladé lidi i pro tuto oblast. Sexuální výchova musí být pokládána za jednu část celkové školní výchovy, která zprostředkovává dětem a mladým lidem informace nutné k tomu, aby si byli schopni vytvořit správný názor, úsudek i postoj.⁴²

Je to místo sekundární socializace žáků podporujících jejich osobnostní a sociální rozvoj. Škola plní funkce výchovně-vzdělávacího charakteru:

- **funkce výchovná** – škola působí na mladého člověka z hlediska formování jeho vlastností, citů, vůle a charakteru (tedy osobnostních vlastností, které se projevují při jeho jednání a chování),
- **funkce vzdělávací** – škola předává vědomosti, dovednosti a poznatky,
- **funkce kvalifikační** – škola zprostředkovává odborné informace k získání odborné profese,
- **funkce integrační** – škola podporuje vytváření postojů a dovedností jedince dobře se uplatnit v sociálních vztazích,
- **funkce selektivní** – škola svou činností provádí výběr (např. v přechodu na gymnázium),
- **funkce ochranná** – učitelé jsou zodpovědní za zdraví žáka,
- **funkce resocializační** – uplatňuje se v netradičních školách (při nemocnicích, v nápravných zařízeních).⁴³

Dítě je ve škole vystaveno přímému výchovnému působení, které se uskutečňuje hlavně ve vyučování, ale i nepřímému ovlivňování, které je závislé na sociálním klimatu školy. Škola jako uzavřený prostor sociálních interakcí má značný vliv na utváření postojů žáků.

⁴² JANIŠ, Kamil. *Učební text k problematice rodinné a sexuální výchovy.*, s. 41.

⁴³ HAVLÍK, KOŤA. *Sociologie výchovy a školy.*, s. 98.

3.2 Sexuální výchova jako školní předmět

Sexuální výchova se promítá v každém ročníku základní školy, a to do různých předmětů. Jedná se tedy o průřezové téma. Role sexuální výchovy je v dnešní době pozměněná, přizpůsobená měnícím se podmínkám života společnosti. Již nemá za úkol pouze předat informace, ale také varovat např. před zneužíváním dětí, dětskou pornografií, obchodováním s dětmi apod.

Tato problematika se promítla i do Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy. Již na prvním stupni je tematika sexuální výchovy zařazena v osnovách prvouky, později přírodovědy a ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho zdraví. Podle Weisse (2011) by si žáci na prvním stupni měli uvědomovat své tělo a přijmout ho takové, jaké je. Dále by měla nastat příprava na budoucí fyziologické změny. Weiss (2011) říká, že by se jim měla předat informace, že sexualita je přirozená a existuje ve více formách (jako heterosexuality, homosexualita...). Děti by si měly uvědomit, že se sexualitou jsou spojené emoce i nejvyšší city, které vyžadují velkou zodpovědnost.

Na druhém stupni se realizuje v rodinné výchově, občanské výchově, v přírodopisu a ve vzdělávací oblasti Výchova ke zdraví. Také v etické výchově na druhém stupni je zařazená problematika sexuálního zdraví.

Podle výsledků projektu *Rychlá šetření Ústavu pro informace ve vzdělávání* bylo zjištěno (viz tab. 3), že **více než tři čtvrtiny škol (77,6 %) realizují sexuální výchovu na druhém stupni zařazením obsahu daného učiva do několika jiných předmětů**. Přibližně v pětině škol (20,2 %) se vyučuje sexuální výchova začleněním do jednoho z jiných předmětů. Sexuální výchova ve formě samostatného předmětu na 2. stupni je zavedena pouze v 1,2 % škol. Podobně malý podíl škol (1 %) realizuje sexuální výchovu v samostatném projektu nebo několika projektech.

Otázka zněla takto: Jakým způsobem realizujete sexuální výchovu na druhém stupni?

Možnosti byly následující:

- a) jako samostatný předmět
- b) zařazením obsahu daného učiva do jednoho z jiných předmětů
- c) zařazením obsahu daného učiva do několika jiných předmětů
- d) jako samostatný projekt nebo několik projektů

Tab. 3: Způsob realizace sexuální výchovy na druhém stupni.

Odpověď	Abs.	%
jako samostatný předmět	21	1,2
zařazením obsahu daného učiva do jednoho z jiných předmětů	340	20,2
zařazením obsahu daného učiva do několika jiných předmětů	1307	77,6
jako samostatný projekt nebo několik projektů	17	1,0

Zdroj: *Rychlá šetření*. [online]. ÚIV : 2011 [cit. 2012-02-07]. Dostupné na WWW: <<http://www.uiv.cz/clanek/17/1765>>.

Poznámka: Na tuto otázku odpovídaly pouze školy, které vyučují sexuální výchovu na 2. stupni, tj. celkem 1685 škol.

V hodinách rodinné výchovy se sexuální výchově věnuje poměrně hodně vyučovacích hodin, a tak se nahrazuje samostatný předmět sexuální výchova. Velká pozornost je věnována těmto tématům: změny spojené s pubertou, úloha pohlavních orgánů při pohlavním styku, způsoby antikoncepce, vývoj dítěte a porod, nechtěné otěhotnění, interrupce apod. Hodně času se věnuje i pohlavně přenosným nemocem. Ne vždy se přitom jedná o klasické vyučovací hodiny, ale mohou proběhnout formou diskuzí na daná témata.

Na středních školách je výuka sexuální výchovy velmi rozdílná. Zejména gymnázia, nebo střední zdravotnické školy se věnují některým otázkám hlouběji, a to hlavně v hodinách biologie. Na středních školách se někdy vyučuje tematika sexuality pomocí anket, nebo filmů zaměřujících se na aktuální problémy mládeže.

3.3 Cíle sexuální výchovy ve škole

Podobně jako u definice sexuální výchovy, jsou i cíle definovány jednotlivými autory odlišně. Podle Pondělíčkové (1990) je cílem sexuální výchovy vybavit mladé lidi vědomostmi a zároveň vybudovat v nich správné postoje, pomocí kterých tak zaujmou odpovídající místo muže či ženy v manželství, rodině i ve společnosti.

Rašková (2007) uvádí, že mezi základní cíle sexuální výchovy patří předávání přiměřených znalostí o anatomii, fyziologii, psychologii a etice sexuality, dále pak poskytování předpokladů pro tvorbu vlastního hodnotového systému i zodpovědného usměrňování vlastního života. V závěru dodává, že dalším nezbytným cílem je naučit děti pojímat sexualitu jako nedílnou součást lidského života a respektovat složitost a různorodost rozdílných stanovisek (Rašková, 2007).

Podle Zvěřiny (2003) existují **čtyři hlavní cíle sexuální výchovy**:

1. Předat dětem znalosti o anatomii, fyziologii, psychologii a etice sexuality v sociálních vztazích tak, aby jedinec pak mohl být ve své sexuální praxi veden racionálními motivy a aby byl ochráněn před škodlivým vlivem mýtů a předsudků.
2. Poskytnout předpoklady, aby každý jedinec mohl vytvořit sobě vlastní hodnotové schéma a zodpovědně usměrňovat vlastní život.
3. Je třeba vycházet z toho, že sexualita je nedílná součást lidského života. Je těsně spjata s vývojem lidstva, s tradicí a současností partnerských vztahů a společenské struktury.
4. Při sexuální výchově je třeba respektovat obrovskou složitost a pestrost různých stanovisek.⁴⁴

Obecným cílem sexuální výchovy je podle Janíše a Täubnera (1999) **šťastný pozitivní individuální život** (zejména v oblasti partnerské, manželské i rodičovské), **který by měl fungovat s principy a normami společnosti.**

⁴⁴ ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuologie (nejen) pro lékaře.*, s. 252.

Sexuální výchova je určena pro současný a hlavně pro budoucí život dětí, kdy její sexuálně-výchovné působení by mělo usilovat o sexuální zdraví osob. Definice sexuálního zdraví podle Světové zdravotnické organizace (WHO) z roku 1975 zní: "Sexuální zdraví představuje souhrn tělesných, citových, rozumových a společenských stránek člověka jako sexuální bytosti, který obohacuje osobnost, zlepšuje vztahy k lidem a rozvíjí schopnost lásky."⁴⁵

3.4 Obsah sexuální výchovy ve škole

Vymezení cílů výchovy se určitým způsobem promítá i do vyučovaného obsahu. Ten je v první řadě diferencovaný podle věkových kategorií dětí a mládeže. V dalším hledisku se při vymezení obsahu vychází z determinant výchovného procesu a to včetně individuálních potřeb jedince a požadavků kladených společnostmi (Janiš, Täubner, 1999).

Obecné vymezení výchovně-vzdělávacího obsahu sexuální výchovy lze rozdělit na tři vzájemně se prolínající, doplňující a přesto i relativně samostatné podoblasti. Je to oblast **kognitivní**, kam spadá množství informací a kvalita vědomostí. Potom oblast **emotivní**, kde se objevují emocionální postoje, názory a také si žák postupně vytváří vztahy k jednotlivým tématům sexuální výchovy. A jako poslední je to oblast **konativní** – tedy rovina dovedností, návyků a chování, které má žák v sexuální výchově získat (Janiš, Täubner, 1999).

Již vymezený obsah sexuální výchovy ovlivňují následující podmínky a vlivy, které formují odlišnost výchovně vzdělávacího obsahu jednotlivých zemí. V první řadě je to **aktuální společenská potřeba**, která je podmíněna objevem nebo výskytem různých negativních jevů (např. růst sexuálně přenosných chorob, vyšší počet interrupcí, zneužívání dětí atd.). Dále má významnou roli **tradice a kultura** dané společnosti, v níž se má obsah vymežit. S tím je spojený i **vědecký rozvoj** nejen v sexuologii, ale také

⁴⁵ ŠULOVÁ, L., FAIT, T., WEISS, P. et al. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví.*, s. 387.

v pedagogice, psychologii, biologii, medicíně a v dalších příbuzných vědách. Vliv mají i země, které modelují představy společenského vývoje ostatních zemí, kam spadají i představy o výchově občanů.

Obsah sexuální výchovy je realizován v rámci (Janiš, Täubner, 1999):

- a) obecného výchovně vzdělávacího procesu,
- b) samostatného výchovně vzdělávacího předmětu či předmětech realizovaných ve vyučovacím procesu nebo mimo něj,
- c) výchovy v rodině,
- d) výchovy zájmových organizací.

3.5 Principy sexuální výchovy

Každá výchova vychází z tradičních didaktických principů jako např. princip názornosti, postupnosti, přiměřenosti aj. Ovšem jestliže je sexuální výchova výchovou specifickou, má své specifické principy, které vyplynuly ze současné realizace sexuální výchovy ve školách.

Mezi základní principy patří (podle Täubnera, 1999):

1. **Princip spolupráce rodičů a školy.** Rodiče by měli být informováni o obsahu, použitých metodách a cílech ve výuce. Jelikož rodiče jsou nejdůležitějším vzorem pro své děti, tedy primární úlohu má stále rodina, mělo by dojít k adekvátnímu doplnění sexuální výchovy z její strany. Škola a rodina by se měla pokusit být v oblasti (nejen) sexuální výchovy partnery.
2. **Princip začlenění sexuální výchovy do všeobecné výchovy dítěte.** Protože sexuální výchova probíhá neustále, je součástí záměrných i nezáměrných výchovných postupů. Každý pedagog tak sexuální výchovu předává žákům svým chováním, názory, postoji i vědomostmi.

3. **Princip vědeckosti.** Všechny předávané informace pedagogem jsou přiměřené úrovni žáka. Mají být pravdivé, objektivní a odpovídat úrovni vědeckého poznání.
4. **Princip důvěry.** Součástí sexuální výchovy jsou informace týkající se intimních situací, vztahů a jevů. Vyučující by měl v dětech vzbudit vysoký stupeň důvěry, nikdy žáky nesmí ponižovat ani znevažovat jejich postoje a vědomosti.
5. **Princip koedukovanosti.** Ve vědomostech chlapců a dívek by neměl být žádný významný rozdíl, pouze některá témata (onanie, menstruace) lze aplikovat odděleně, aby byl prostor pro dotazy dostatečně intimní. Jak již bylo zmíněno v kapitole *Definice sexuální výchovy*, sexuální výchova umožňuje trénink dovedností v mezilidských vztazích a je praktickým výcvikem pro budoucí partnerské chování mezi mužem a ženou.
6. **Princip etičnosti.** Sexuální výchova je prezentována v kontextu se společenskými přijímanými pravidly, normami a hodnotami. Tento princip by se měl aplikovat zejména při formování postojů, mravních dovedností a samotného chování jedince.
7. **Princip aktivity žáka a jeho spolupráce.** Vyučovací proces sexuální výchovy by měl být kreativní s využitím aktivizačních metod, žák je jeho spolutvůrcem. Postoj dítěte prochází fázemi identifikace a interiorizace, aby se stal trvalým a budoucnosti použitelným. Takto konstruovaný postoj lze vytvořit pouze aktivní spoluprací žáka s učitelem.
8. **Princip komplexnosti a harmonie.** Jednotlivá témata týkající se problematiky sexuality by měla být rozvíjena jednak do šířky i hloubky, jednak v souladu kognitivní i paměťové sféry spolu s postoji, dovednostmi a chováním. Pedagog tedy nepředává pouze informace, ale napomáhá k utváření správných postojů a adekvátních reakcí.

9. **Princip osobnosti pedagoga sexuální výchovy.** Pedagog vyučující sexuální výchovu musí mít odpovídající odborné vzdělání v oblasti lidské sexuality, biologie člověka, zdravotní výchovy, psychologie, etiky, didaktiky apod., ale také by měl být empatický a sociálně vnímavý, aby dokázal v dětech i rodičích vzbudit důvěru.
10. **Princip přiměřenosti a individuálního přístupu.** Přiměřenost je zde chápána z několika vzájemně se prolínajících oblastí. Je tu hledisko biologické, psychické a sociální zralosti žáka. Specifickou součástí je přiměřenost k regionu, jeho tradicím, přiměřenost k sociální skupině, rodině, světovému názoru apod. Pedagog realizuje tento princip již při výběru metod a prostředků vhodných k aplikaci obsahu a cílů sexuální výchovy.

K tomuto výčtu patří ještě další **speciální principy**, které jsou neméně důležité (Täubner, 1996):

- **Princip laskavé atmosféry.** Výuka sexuální výchovy by měla být vedena v přátelské atmosféře tak, aby se žáci cítili příjemně. Pocitu uvolněnosti se nedocílí, pokud jsou žáci do vybraných aktivit nuceni.
- **Princip posilování odpovědnosti.** Nejedná se pouze o zodpovědnost vůči druhé osobě, ale také o odpovědnosti za sebe samého, kterou nelze přenášet na jiné.
- **Princip propagace ochrany před nákazou HIV.** Žáci by měli být vzděláni v této problematice, znát následující témata: výchova k věrnosti, k nepromiskuitnímu chování, kondom a jeho použití. Je žádoucí vyzvednout závažnost tohoto tématu pomocí fakt a konkrétních ukázek.

Dále existuje i určitá kategorie obecněji pojímaných principů L. Šulové (1997), která uvádí: dlouhodobost výuky od 1. třídy, speciálně připravené odborníky, volitelnost předmětu, seznámení učitelského sboru a rodičů s obsahem, připravenost dílčích materiálů, interdisciplinárnost a zařazení partnerských a rodinných vztahů do obsahu výchovy.

3.6 Osobnost pedagoga

V současné době proběhlo mnoho diskuzí o tom, kdo by měl sexuální výchovu vyučovat. Pedagog, psycholog nebo lékař? Obecně uznávaným názorem je, že dobře připravený pedagog je hlavním činitelem školní sexuální výchovy. Ovšem účastníci projektu *Kecejme do toho: strukturovaný dialog mládeže* jsou jiného názoru. Dne 24. března 2011 v Jihlavě proběhla veřejná diskuze na téma Sexuální výchova. Tyto diskuze jsou určeny mladým lidem ve věkovém rozmezí 15 – 26 let. Náplní těchto diskuzí je i tvorba návrhů řešení, či vytvoření vhodného opatření. Z tohoto setkání vyšlo najevo, že „...škola by měla využívat především externích lektorů k zajištění objektivitu a výuka by se měla odehrávat nejlépe bez přítomnosti učitelů na hodině.“⁴⁶ Pokud by se využilo externího pracovníka, měla by to být žena mladšího věku.

Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu stanovila na svých seminářích s pomocí zúčastněných pedagogů a studentů **deset vlastností učitele sexuální výchovy**⁴⁷:

- 1) měl by mít určité vědomosti z oblasti biologie člověka, sexuality člověka a disciplín příbuzných,
- 2) dále by měl mít vzdělání pedagogické a psychologické,
- 3) měl by dobře znát metodiku sexuální výchovy,
- 4) musí mít smysl pro humor a úsměv na rtech,
- 5) vysokou míru empatie a být orientovaný na lidi,
- 6) měl by to být člověk důvěryhodný,
- 7) upřímný,
- 8) sebejistý a vyrovnaný,
- 9) schopný dodržovat mlčenlivost,
- 10) s přirozenou autoritou u žáků a jejich rodičů.

⁴⁶ Projekt Kecejme do toho. *Stanovisko projektu Kecejme do toho - sexuální výchova na školách*. [online]. Česká rada dětí a mládeže : 2012. [cit. 2012-02-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.kecejmedotoho.cz/download>>.

⁴⁷ RYDLO, Josef. *Cíle, obsah a metody sexuální výchovy*. [online]. Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu : 2012. [cit. 2012-02-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/clanky/cil-obsah-metody>>.

Názor pedagogické veřejnosti: "Je nesmírně důležité, kdo se bude na škole o tuto problematiku v kontextu dalších výchov i osobních vlivů starat. Jestliže se řekne - bude to učitel biologie, protože k tomu má nejblíže, je to špatně. Tady nejde jen o aprobaci, o sumu jakýchsi znalostí, jde spíš o schopnost hovořit s mladými lidmi o partnerských a sexuálních problémech přiměřeně jejich úrovni, přiměřeně dotazu, věku, situaci... K tomu ovšem musí být sám člověk dostatečně zralý, vyrovnaný... Je jedno, bude-li to matikář či tělocvikář, ke kterému však mají děti důvěru a za kterým budou ochotni přijít. Základem této výchovy je však vztahové prostředí, ve kterém žijí, doma i ve škole, a pak přiměřeně podávané informace po kapkách učiteli všech předmětů v každém ročníku školní docházky"⁴⁸ (PhDr. Pavla Cimlerová, ředitelka Pedagogicko-psychologické poradny v Mělníku, 1995).

I v dnešní době se lze setkat při seznamování s problematikou sexuality s celou řadou tabuizovaných témat, s množstvím vnitřních i vnějších bariér, s ostychem, nejistotou, studem aj. Proto je nutné, aby měl vzdělavatel k této problematice citlivý přístup, aby se (pokud je to možné) probírané učivo nedotklo osobnosti žáka, ani jeho rodičů.

3.7 (Spolu)práce s rodiči

Spolupráce rodičů a školy je velmi důležitá. V internetových diskusích se objevují reakce rodičů plné obav a strachu, co a jak se s dětmi při výuce sexuální výchovy dělá.

Podle Vojtové (1997) lze rodiče z hlediska dané problematiky rozdělit do tří skupin, a to na ty, kteří:

- 1) jsou absolutně proti sexuální výchově v jakékoliv formě;
- 2) nemají názor, nezajímá je to (ale existuje zde určitá perspektiva možnosti vysvětlit jim danou problematiku);

⁴⁸ RYDLO, Josef. *Cíle, obsah a metody sexuální výchovy*. [online]. Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu : 2012. [cit. 2012-02-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/clanky/cil-obsah-metody>>.

- 3) mají zájem a někteří z nich preferují, aby dítě dostalo informace buď ve škole, nebo chtějí informovat dítě sami.

I když je rodina (rodiče) nejlepším a hlavním vzorem hodnot, norem a postojů pro své děti, je v dnešní době celá řada rodin neúplná, nefunkční. Anebo rodiče nejsou schopni z nejrůznějších důvodů v této oblasti se svými dětmi komunikovat, či případné problémy uspokojivě řešit. Škola může zajistit cennou pomoc rodičům. Dokonce je možné i různými způsoby rodiče zainteresovat do celého výchovně vzdělávacího procesu. V neposlední řadě je vždy zapotřebí, aby škola rodičům předala informace o specializovaných poradenských institucích, na které se mohou obrátit

Podle Flaherty-Zonis (1992) je třeba vzít v úvahu, že rodiče potřebují informace týkající se sexuality. Škola by ovšem neměla předpokládat, že rodiče znají vše a jsou schopní o problematice se svými dětmi komunikovat. Mnozí rodiče cítí (stejně jako jejich potomci) **nejistotu**, pokud mají se svými dětmi o těchto otázkách hovořit. Může je také zajímat, co se děti učí ve škole o sexualitě. Tento dotaz přichází obvykle v určitých, pro děti velmi citlivých oblastech. Je zapotřebí, aby škola podporovala rodiče v udržení otevřené komunikace. Existuje mnoho způsobů, jak zainteresovat rodiče: např. je informovat o záměrech školy na třídních schůzkách nebo konzultacích, zadávat domácí úkoly, při kterých je nutné, aby děti hovořili se členy rodiny. Dále zavést vzdělávací semináře pro rodiče, které obsahují nejen informační, ale i metodickou část a také zahrnují psychologickou podporu.

3.8 Důvody pro zavedení sexuální výchovy ve škole

Jedním z mnoha argumentů pro zavedení sexuální výchovy do školy je skutečnost, že základní škola dokáže v daném okamžiku oslovit všechny členy dětské populace. Navíc také je schopna zajistit dlouhodobou, systematickou výchovnou práci, prováděnou pracovníky na profesionální úrovni a současně může zhodnocovat vlivy jiných činitelů (Janiš, 2008).

Prioritní snahou sexuální výchovy je podle Janiše (2008) **minimalizovat vliv nejčastějších mimoškolních a mimorodinných zdrojů informací** a také vliv vrstevníků. Jestliže není možné uvedené zdroje zrušit ani omezit, musí se zkvalitnit primární zdroj informací. Otevřená prezentace některých projevů sexuality může na jedné straně napomoci široké osvětě, na druhé straně působí v mnoha ohledech destruktivním způsobem.

K základním motivům pro uvádění sexuální výchovy do škol patří (Täubner, Janiš, 1998):

- a) vytvoření přirozeného vztahu k lidskému tělu,
- b) zodpovědné sexuální chování,
- c) prosazování plánovaného rodičovství,
- d) ochrana před sexuálním násilím a zneužíváním,
- e) prevence sexuálně přenosných nemocí, zejména HIV.

3.8.1 Vytvoření přirozeného vztahu k lidskému tělu

Již od nejútlejšího dětství se formuje vztah člověka k vlastní sexualitě. Je třeba klást důraz na to, aby se dítě dozvědělo **pravdivé a přiměřené informace** o svém těle a jeho projevech, protože pokud tomu tak nebude, může se přirozený vývoj vztahu k sexualitě zablokovat. Včasným informováním o biologických a psychických změnách v průběhu dospívání se na ně dítě snáze připraví a posléze je přijme jako **přirozenou součást lidského vývoje** (Šilerová, 2003).

3.8.2 Zodpovědné sexuální chování

Pro každou dobu je aktuální mladistvým připomínat to, že jakékoli (nejen sexuální) chování má své následky. Tedy správná sexuální výchova by měla jedince vybavit potřebnými informacemi o antikoncepci, o pohlavních chorobách i o různých přístupech k otázce ochrany. V neposlední řadě také

o tom, aby se nestyděli o těchto věcech hovořit, formulovat své požadavky a umět je **asertivním způsobem** prosadit. Neboť schopnost sdělit partnerovi svá přání a požadavky přispívá k sexuální spokojenosti nejen v období dospívání, ale po celý život (Šilerová, 2003).

3.8.3 Prosazování plánovaného rodičovství

Všeobecně platí, že dítě, které je plánované, má mnohem lepší podmínky pro svůj další vývoj než dítě neplánové či nechtěné. Nejčastějším důvodem plánováním doby otěhotnění je snaha o **ekonomické zajištění rodiny**. Další významnou motivací jsou zdravotní důvody, neboť např. s rostoucím věkem rodičky se zvyšuje rizikovost případného porodu. Ve většině vyspělých zemí je plánované rodičovství běžnou praxí. Na tomto společensky žádoucím trendu se podílí celá řada faktorů jako např. vyšší dostupnost antikoncepce, sexuální osvěta, zodpovědnější sexuální chování apod. Stále je ale nežádoucí otěhotnění jedním z aktuálních problémů mladých lidí. Proto se do systému prevence začleňují prezentace účinné a spolehlivé antikoncepce.

3.8.4 Ochrana dětí před sexuálním násilím a zneužíváním

Stále častěji se v médiích objevují zprávy o týrání či zneužívání dětí. V posledních letech přibývá brutálnějších forem, a proto je nezbytné děti informovat, varovat, vytvořit znalost hranic, které oddělují výraz náklonnosti od zneužívání. K této prevenci také patří nacvičení vhodné reakce (naučit dítě říkat ne, informace o tom, kam se má obrátit v případě nebezpečí aj.).

Zneužívání dětí lze rozdělit na **bezkontaktní**, což je např. obnažování, vystavování dítěte pohledu na pornografický materiál. **Kontaktní** zneužívání pak zahrnuje přímý tělesný kontakt s dítětem za účelem sexuálního uspokojení (Janiš, 2008).

Děti jsou v rámci sexuálního zneužívání často obětmi dětské pornografie. Ta je po světě velmi rozšířená, ačkoli je jednou z nejvíce potlačovaných oblastí kriminálních činů. Další, velmi těžce odhalitelnou trestnou činností, je dětská prostituce. Vyskytuje se po celém světě a je velmi dobře organizovaná.

3.8.5 Prevence sexuálně přenosného viru HIV

Podle odhadů OSN žije na světě více jak 35 milionů lidí nakažených virem HIV a každý rok přibývají miliony dalších. Kvalitní výuka sexuální výchovy informující o existenci HIV/AIDS, jeho způsobech šíření a ochrany proti němu výrazně omezuje šíření nemoci.

Škola zůstává **nejdůležitějším místem prevence**, a to ze dvou důvodů. Jednak oslovuje mnoho lidí a jednak se informace k nim dostanou s dostatečným předstihem. Přestože výuka týkající se HIV/AIDS je považována za důležitou, konsenzus není ve výkladu obrany proti němu. Některý zdroj nabádá k sexuální abstinenci, jiný vybízí k věrnosti v partnerském vztahu, další podněcuje k používání bariérové antikoncepce (zejména kondomů). Takto vyprofilovaná orientace výhradně na HIV nepřímo chystá celospolečenské přehlížení dalších pohlavně přenosných nemocí, kterými jsou např. kapavka a syfilis. Realizace sexuální výchovy by tak neměla být pojímána jako pouhá prevence, ale jako nedílná součást lidského života a je třeba si z jejího výkladu vzít ponaučení.

PRAKTICKÁ ČÁST

4. Průzkum

V dnešní době je sexuální výchova realizovaná v rodině a ve škole nezbytným předpokladem pro harmonický rozvoj dítěte, které se postupně připravuje na roli dospělého ve svém životě. Rodina je v sexuální výchově považována za prioritní. Škola nemůže nahradit rodinné prostředí. Je třeba klást důraz nejen na vhodnou sexuální výchovu ve škole, ale i v rodině.

Jedním z předpokladů ochrany bezpečí dětí před sexuálním zneužíváním je zajištění dostatečné, přiměřeně zvolené, objektivní informovanosti. Kromě získaných informací, si dítě potřebuje osvojit určité způsoby chování s cílem přebrat odpovědnost za sebe, své zdraví i zdraví druhých.

Sexuální výchova je velmi aktuálním tématem, neboť důsledky sexuálního obtěžování či útoku poškozují nejen fyzické (reprodukční) zdraví, ale i psychickou a sociální složku jedince. Tato skutečnost evokuje řadu otázek:

1. Odehrává se sexuální výchova v rodinách?
2. Chtějí rodiče, aby se vyučovala sexuální výchova na základní škole?
3. Co rodiče očekávají od sexuální výchovy? Na co by měla připravit jejich potomky?

4.1 Cíle průzkumu

Hlavními cíli šetření bylo:

1. Zjistit, zda rodiče se svými dětmi provádí sexuální výchovu a pokud ano, jakým způsobem.
2. Získat názor rodičů týkající se zavedení sexuální výchovy na základní škole.
2. Vymezit obsah sexuální výchovy přijatelný pro rodiče.

4.2 Pracovní hypotézy

Byly stanoveny tyto hypotézy:

Hypotéza č. 1. Většina rodičů se svými dětmi provádí sexuální výchovu pomocí rozhovoru.

Hypotéza č. 2. Náзор rodičů na zařazení sexuální výchovy na základní škole je diferencovaný.

Hypotéza č. 3. Rodiče mají o výukovém obsahu sexuální výchovy různé představy.

4.3 Použitá metoda

Průzkum je kvantitativní, zvolenou metodou šetření je **dotazník vlastní konstrukce** (viz příloha A) rozeslaný rodičům převážně ze Středočeského kraje.

V úvodu dotazníku je uveden **průvodní dopis** obsahující představení autorky. Respondenti jsou požádáni o vyplnění dotazníku a následně je vysvětlen důvod potřeby pro získání dat. Je zde také zdůrazněna anonymita a způsob použití dat. V závěru dopisu ani dotazníku nechybí poděkování.

Dotazník se skládá ze **13 otázek**. Otázky č. 1, 3, 5, 6 jsou uzavřené (polytomické, výběrové), respondent si vybíral pouze jednu možnost z nabízených odpovědí. Otázky č. 2, 4, 7, 8 jsou polouzavřené (polytomické, výčtové), respondent si vybíral více možností z nabízených odpovědí a na doplnění zde byla možnost „jiná odpověď“. Otázka č. 9 je otevřená, kdy respondent tvoří vlastní odpověď. Otázky č. 10 – 13 slouží ke zjištění demografických dat o respondentech. Většinový výběr uzavřených nebo polouzavřených otázek byl zvolen z toho důvodu, aby byla zajištěna jednoduchost dotazníku a neodradila tázané od jeho vyplňování.

Otázky č. 1 – 4 slouží ke zjištění informací o sexuální výchově v rodině. Otázky č. 5 a 6 se zaměřují na to, zda rodiče vnímají důležitost

informovanosti dětí. Otázky č. 7 a 8 slouží ke zjištění názoru rodičů na zavedení sexuální výchovy na základní škole a také k získání souboru témat, která rodiče vnímají jako přijatelná pro výuku na druhém stupni základní školy. Otázka č. 9 zjišťuje, jakou představu mají rodiče o cílech sexuální výchovy obecně.

Dotazník byl vyplňován s ochotou, z celkového počtu 98 rozeslaných dotazníků bylo navraceno 84 kusů. **Návratnost** činí 85,7 %.

4.4 Harmonogram průzkumu

Sběr dat proběhl od 16. 2 do 20. 2. 2012.

4.5 Charakteristika souboru

Z vyplněných dotazníků bylo možné analyzovat soubor celkem **84 respondentů**, z čehož bylo **56 žen** a **28 mužů**, tj. 67 % žen a 33 % mužů.

Nejčastější věková škála: 31 – 40 let (32,14 %), 41 – 50 let (32,14 %).

Nejčastější nejvyšší dosažené vzdělání: střední s maturitou (42,86 %).

Nejčastější lokalita: od 501 do 10 000 obyvatel (47, 62 %), na druhém místě bylo hlavní město Praha (19,05 %).

ŽENY:

Nejčastější věková škála: 41 – 50 let (39,29 %).

Nejčastější nejvyšší dosažené vzdělání: střední s maturitou (44,64 %).

Nejčastější lokalita: od 501 do 10 000 obyvatel (51,79 %).

Nejméně zastoupená věková škála: 18 – 30 let (8,93 %) a 60 a více let (8,93 %). Nejméně zastoupené nejvyšší dosažené vzdělání: střední vzdělání bez maturity (7,14 %).

Nejméně zastoupená lokalita: od 20 001 do 50 000 obyvatel (1,79 %).

MUŽI

Nejčastější věková škála: 31 – 40 let (39,29 %).

Nejčastější nejvyšší dosažené vzdělání: střední vzdělání s maturitou (39,29 %).

Nejčastější lokalita: od 501 do 10 000 obyvatel (39,29 %).

Nejméně zastoupená věková škála: 18 – 30 let (14,29 %), 51 – 60 a 60 a více (14,29 %).

Nejméně zastoupené nejvyšší dosažené vzdělání: střední vzdělání bez maturity (7,14 %)

Nejméně zastoupená lokalita: od 50 001 do 100 000 obyvatel (3,57 %).

4.6 Analýza dat

Výsledky dotazníkového šetření byly zpracovány do tabulek a grafů.

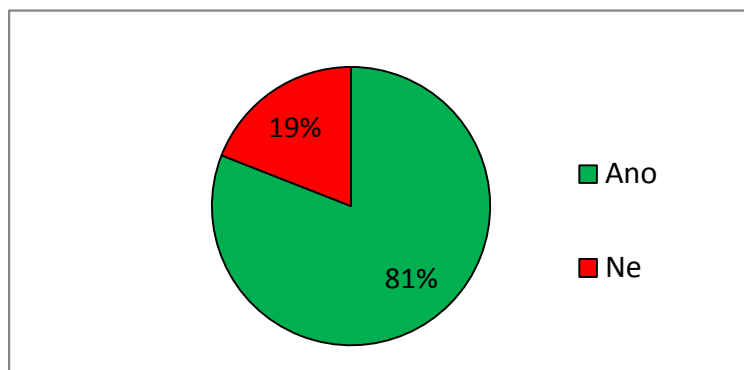
Otázka č. 1. Provádíte se svým dítětem sexuální výchovu?

Tab. 4: Realizace sexuální výchovy v rodině

Odpověď	Počet odpovědí	Procenta
Ano	68	80,95 %
Ne	16	19,05 %

Bylo zjištěno, že sexuální výchovu v rodině provádí 68 (80,95 %) odpovídajících. Negativní odpověď uvedlo 16 (19,05 %) respondentů.

Graf 1: Realizace sexuální výchovy v rodině



Otázka č. 2. Pokud ano, jakým způsobem?

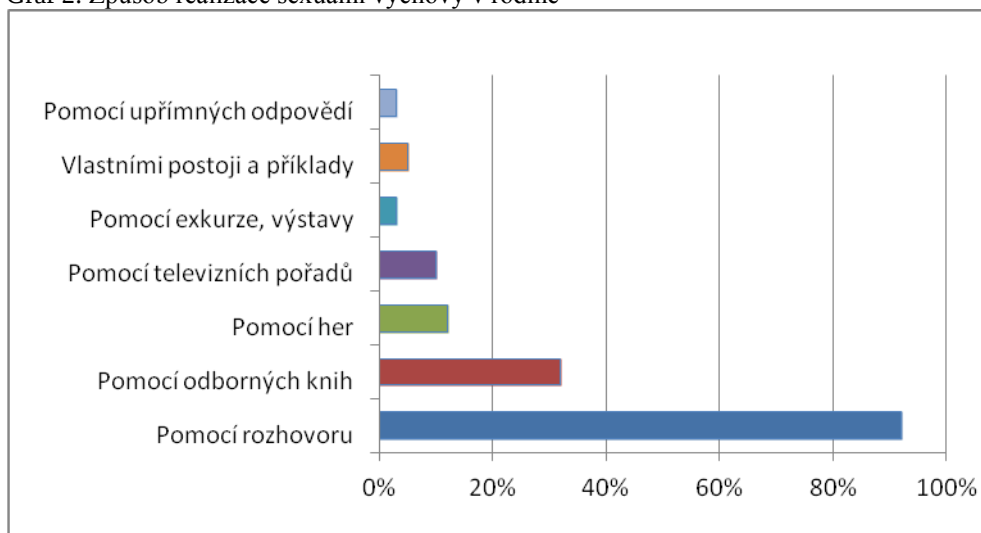
Tab. 5: Způsob realizace sexuální výchovy v rodině

Odpověď	Počet odpovědí	Procenta
Pomocí rozhovoru	62	73,78 %
Pomocí odborných knih	22	26,18 %
Pomocí her	8	9,52 %
Pomocí televizních pořadů	7	8,33 %
Pomocí exkurze, výstavy	2	2,38 %
Vlastními postoji a příklady	4	4,76 %
Pomocí upřímných odpovědí	2	2,38 %

Nejčastějším způsobem, jakým je prováděna sexuální výchova v rodině, je **rozhovor** - to uvedlo 62 (73,78 %) respondentů. Druhou nejfrekventovanější metodou sexuální výchovy je **pomocí odborných knih** (22 odpovědi, 26,18 %). Dále následují hry (8 odpovědi, 9,52 %) a televizní pořady (7 odpovědi, 8,33 %). Nejméně zastoupenou metodou jsou exkurze a výstavy (2 odpovědi, 2,38 %).

V možnostech vytvořených respondenty se objevily další dva způsoby, a to, že sexuální výchova je také prováděna **pomocí vlastních postojů a příkladů** (4 odpovědi, 4,76 %) a **pomocí upřímných odpovědí**, kterými rodič zodpovídá otázky svého dítěte.

Graf 2: Způsob realizace sexuální výchovy v rodině



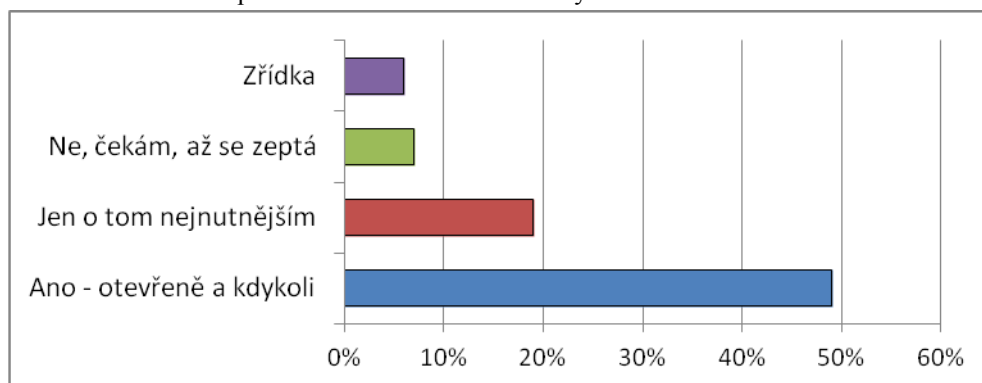
Otázka č. 3. Mluvíte se svým dítětem o problematice týkající se sexuality?

Tab. 6: Frekvence a způsob komunikace o sexuální výchově v rodině

Odpověď	Počet odpovědí	Procenta
Ano - otevřeně a kdykoli	41	48,79 %
Jen o tom nejnnutnějším	16	19,04 %
Ne, čekám, až se zeptá	6	7,14 %
Zřídka	5	5,95 %

Z této otázky vyplývá, že rodiče, kteří v první otázce (Provádíte se svým dítětem sexuální výchovu?) odpověděli pozitivně (68 odpovědí), většinou (41 odpovědí, 48,79 %) mluví se svým dítětem o problematice sexuální výchovy **kdykoli a otevřeně**. Že mluví jen o tom nejnutnějším, odpovědělo 16 (19,04 %) respondentů. Šest (7,14 %) rodičů čeká, až se jejich dítě samo zeptá a pět (5,95 %) respondentů uvedlo, že se svými dětmi mluví zřídka.

Graf 3: Frekvence a způsob komunikace o sexuální výchově v rodině



Otázka č. 4. Jaká témata s vaším dítětem probíráte?

Tab. 7: Témata sexuální výchovy probíraná v rodině

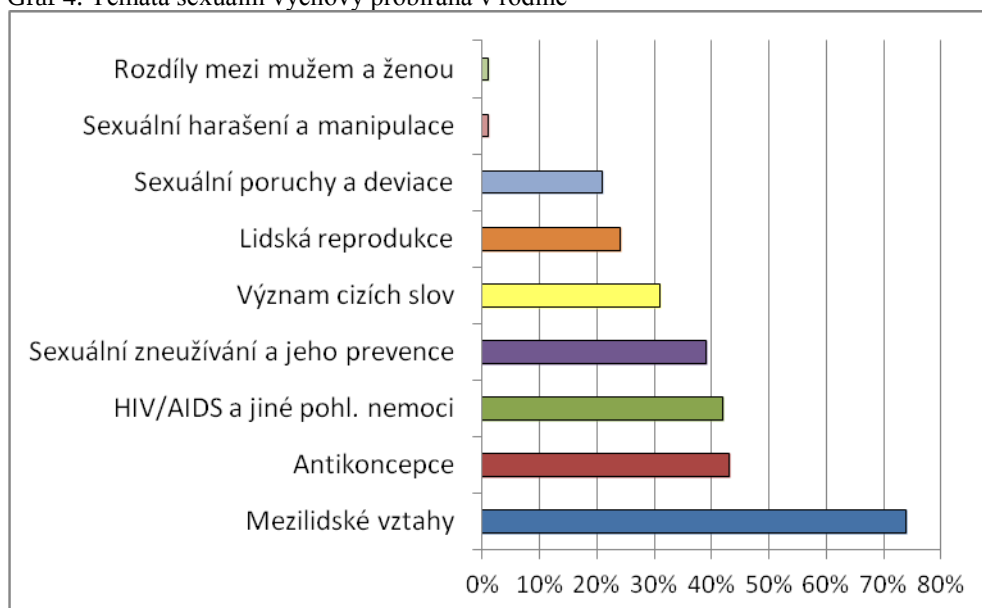
Odpověď	Počet odpovědí	Procenta
Mezilidské vztahy (přátelství, partnerství, rodičovství)	62	73,78 %
Antikoncepce	36	42,84 %
HIV/AIDS a jiné pohlavní nemoci	35	41,65 %
Sexuální zneužívání a jeho prevence	33	39,27 %
Význam cizích slov (např. celibát, kastrace, deviace, impotence...)	26	30,94 %
Lidská reprodukce	20	23,8 %
Sexuální poruchy a deviace	18	21,42 %
Sexuální harašení a manipulace	1	1,19 %
Rozdíly mezi ženou a mužem a ženou	1	1,19 %

V rodinách se nejčastěji probírají témata týkajících se **mezilidských vztahů** – to odpovědělo 62 rodičů (73,78 %). Dalšími, téměř stejně frekventovanými tématy jsou: antikoncepce, pohlavní nemoci a problematika sexuálního zneužívání.

Pátým, nejfrekventovanějším tématem je význam cizích slov týkajících se sexuality (26 odpovědí, 30,94 %), šestým problematika lidské reprodukce (20 odpovědí, 23,8 %), sedmým tématem jsou sexuální poruchy a deviace (18 odpovědí, 21,42 %).

Další témata, která rodiče do dotazníku sami zapsali, jsou **sexuální harašení a manipulace** a rozdíly mezi mužem a ženou. Toto poslední téma bylo uvedeno, protože respondentka má dítě v předškolním věku, a proto je pro ni aktuální.

Graf 4: Témata sexuální výchovy probíraná v rodině



Otázka č. 5. Myslíte si, že pokud je dítě o problematice sexuality informované, snižuje se riziko, že bude sexuálně zneužité?

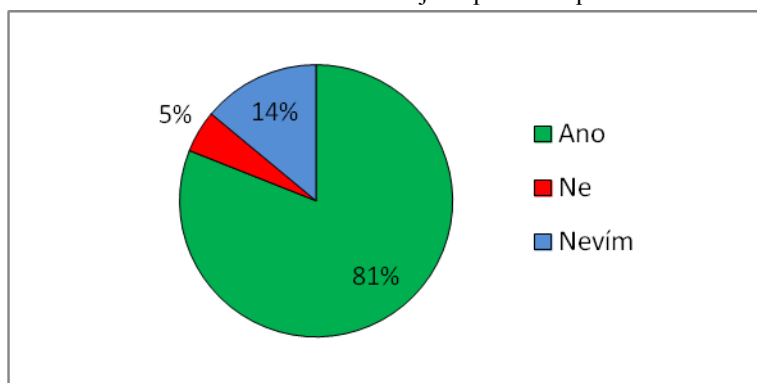
Tab. 8: Názor na informovanost dítěte jako prevence proti sexuálnímu zneužívání

Odpověď	Počet	Procenta
Ano	68	80,92 %
Ne	4	4,76 %
Nevím	12	14,28 %

Více jak $\frac{3}{4}$ rodičů (68 odpovědí, 80,92 %) odpovídajících na otázku č. 5 si myslí, že jeden ze způsobů ochrany dítěte před sexuálním zneužíváním je informovanost. Čtyři respondenti z průzkumu s tímto tvrzením nesouhlasí.

12 (14,28 %) respondentů na tuto otázku nemá utvořený názor.

Graf 5: Názor na informovanost dítěte jako prevence proti sexuálnímu zneužívání



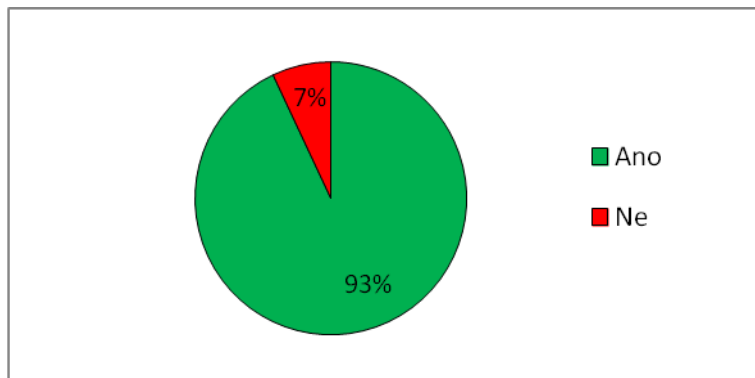
Otázka č. 6. Souhlasíte s tvrzením R. Uzla souvisejícím se sexuální výchovou: „Je lepší informovat dítě o rok dříve než s hodinovým zpožděním.“?

Tab. 9: Názor na tvrzení R. Uzla

Odpověď	Počet odpovědí	Procenta
Ano	78	92,82 %
Ne	6	7,14 %

78 (92,82 %) respondentů souhlasí s tvrzením R. Uzla, že je důležité dítě informovat včas. 6 (7,14 %) respondentů s tím nesouhlasí.

Graf 6: Názor na tvrzení R. Uzla



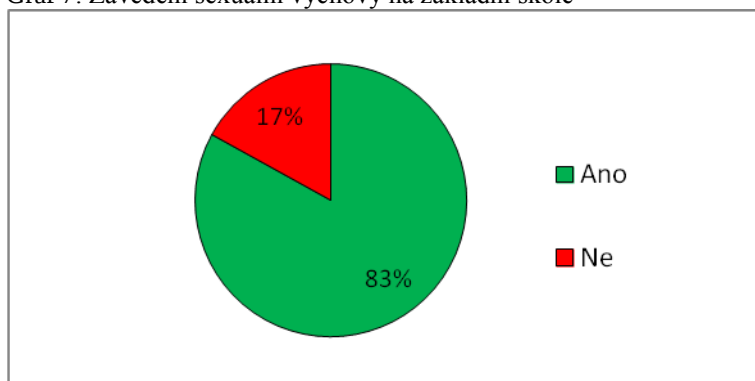
Otázka č. 7. Souhlasíte s tím, aby se sexuální výchova vyučovala na základní škole?

Tab. 10: Zavedení sexuální výchovy na základní škole

Odpověď	Počet odpovědí	Procenta
Ano	70	83,33 %
Ne	14	16,67 %

70 (83,33 %) respondentů souhlasí s tím, aby se sexuální výchova vyučovala na základní škole. 14 (16,67 %) respondentů je proti tomu.

Graf 7: Zavedení sexuální výchovy na základní škole



U této otázky byla vypracována ještě jedna tabulka, která obsahuje odůvodnění souhlasu/nesouhlasu se zavedením sexuální výchovy na základní škole.

Tab. 11. Důvody pro/proti zavedení sexuální výchovy na základní škole

Odpověď	Počet odpovědí	Procenta
Ano, je to prevence	12	14,28 %
Ano, ale velmi záleží na formě a metodě výuky	9	10,71 %
Ano, je to doplnění sex. výchovy v rodině	7	8,33 %
Ano, protože se o tom v rodině nedostatečně nebo málo mluví	5	5,95 %
Ano, je to potřeba odmalička (přiměřeně věku)	3	3,57 %
Ano, ale netradiční formou výuky realizovanou externisty	2	2,38 %
Ne, není zde dostatek kvalifikovaných pedagogů	5	5,95 %
Ne, sex. výchova do školy nepatří	3	3,57 %
Ne, protože není prováděna dostatečně citlivě	2	2,38 %
Ne, je to záležitost rodiny	2	2,38 %
Ne, je to intimní záležitost	1	1,19 %
Ne, protože se dozví jiné informace než v rodině	1	1,19 %
Ostatní odpovědi	12	14,28 %

U této otázky měli respondenti uvádět důvody svého názoru na zavedení sexuální výchovy na základní škole. **52 různých názorů bylo kladných, 14 záporných**, 12 ostatních odpovědí se netýkalo problematiky a šest respondentů se nevyjádřilo vůbec.

Kladné názory

U zdůvodnění kladného názoru se nejčastěji (12 odpovědí, 14,28 %) objevil důvod, že vyučování sexuální výchovy na základní škole je vhodná **prevence** proti (sexuálnímu) zneužívání dětí. Méně frekventovaný byl názor, že sexuální výchova je potřeba **odmalička** (3 odpovědi, 3,57 %) a pokud se neprovádí

(nebo jsou ve výchově nedostatky) v rodině, je k tomu škola jako sekundární socializační instituce vhodná.

Dalším důvodem pro bylo, že sexuální výchova vyučovaná na základní škole **doplňuje sexuální výchovu v rodině** (7 odpovědí, 8,33 %), neboť 5 (5,95 %) respondentů si myslí, že se o tématech sexuální výchovy v rodině nedostatečně nebo málo mluví.

V pozitivních názorech byl mj. kladen důraz na formy i metody výuky (9 odpovědí, 10,71 %) a také na to, kdo bude sexuální výchovu ve škole realizovat: 2 respondenti si myslí, že sexuální výchova na základní škole by měla probíhat netradiční formou a měl by ji realizovat externí pracovník.

Záporné názory

Nejfrekventovanějším důvodem bylo, že **na českých základních školách není dostatek kvalifikovaných pedagogů** (5 odpovědí, 5,95 %). S tím souvisí i další názor, kdy si 2 respondenti myslí nebo mají zkušenost s tím, že **sexuální výchova na základní škole není prováděna dostatečně citlivě**.

Dalším důvodem bylo tvrzení, že sexuální výchova do školy nepatří (3 odpovědi, 3,57 %).

Objevily se názory, že výuka sexuální výchovy je záležitost intimní (1 odpověď) a rodinná (2 odpovědi). Jeden respondent jako důvod uvedl obavu, že se dítě ve škole dozví jiné informace, než které mu rodič sdělí.

Otázka č. 8. Která témata by podle vás byla vhodná k výuce sexuální výchovy na druhém stupni základní školy?

Tab. 12. Témata vhodná k výuce sexuální výchovy na základní škole

Odpověď	Počet odpovědí	Procenta
Mezilidské vztahy (přátelství, partnerství, rodičovství)	69	82,11 %
HIV/AIDS a jiné pohlavní nemoci	67	79,73 %
Sexuální zneužívání a jeho prevence	63	74,97 %
Antikoncepce	58	69,02 %
Sexualita a média (např. bezpečný internet)	51	60,69 %
Etické a právní normy	40	47,6 %
Sexuální poruchy a deviace	38	45,22 %
Sexuální postoje, genderové přístupy	1	1,19 %
Vývojová stadia sexuality	1	1,19 %
Víra a sexualita	1	1,19 %
Fyziologie pohlavních orgánů, hygiena	1	1,19 %
Nechal bych výběr na specialistech	1	1,19 %

V otázce číslo osm respondenti zaškrtovali ta témata týkající se sexuální výchovy, která jsou podle jejich mínění vhodná k výuce sexuální výchovy na druhém stupni základní školy.

Tři nejčastěji zaškrtovaná témata jsou: mezilidské vztahy (69 odpovědí, 82,11 %), pohlavní nemoci (67 odpovědí, 79,73 %) a sexuální zneužívání (63 odpovědi, 74,97 %).

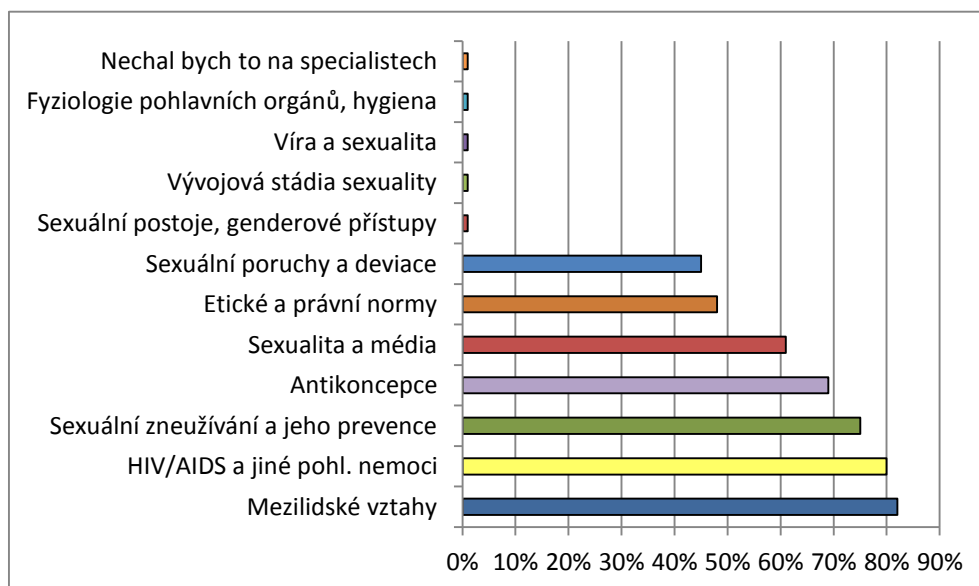
Čtvrtým nejfrekventovanějším tématem je **problematika antikoncepce** (58 odpovědí, 69,02 %), pátým pak problematika sexuality a médií (51 odpověď, 60,69 %).

Téma etických a právních norem bylo zaškrtnuto 40 respondenty. Problematiku sexuálních poruch a deviací chtělo zahrnout do vzdělávacího obsahu 38 odpovídajících (45,22 %).

Další témata, která byla jmenována rodiči: vývojová stadia sexuality, problematika víry a sexuality, fyziologie pohlavních orgánů, hygiena.

Objevil se jeden názor respondenta, že výběr témat by ponechal na specialistech.

Graf 8: Témata vhodná k výuce sexuální výchovy na základní škole



Otázka č. 9. Na co by měla, podle vás, připravit sexuální výchova vaše děti?

Tab. 13. Cíle sexuální výchovy

Odpověď	Počet odpovědí	Procenta
Celkový náhled na celý obsah sex. výchovy , včetně pozitivních a negativních aspektů	15	17,85 %
Znát a chápat všechna rizika spojená se sexualitou	12	14,28 %
Umět zareagovat na riziko	2	2,38 %
Vědět, co je sexuální zneužívání	6	7,14 %
Znát problematiku pohlavních chorob	3	3,57 %
Připravit do života	12	14,28 %
Bezpečný, zodpovědný sexuální život	7	8,33 %
Na odpovědnost	2	2,38 %
Na partnerství, rodičovství a jeho kvalitu	7	8,33 %
Aby věděli, že sex je spojen s emotivní stránkou	5	5,95 %
Prevence a ochrana	7	8,33 %
Význam a používání antikoncepce	5	5,95 %
Znát problematiku plánovaného rodičovství	2	2,38 %
Minimalizovat nebezpečí předčasného či nechtěného otěhotnění	3	3,57 %
Měly by se naučit o této problematice mluvit	3	3,57 %
Měla by doplňit informace z domova	3	3,57 %
Měli by vědět, že sexualita je věc intimní a nepatří na sociální síť	1	1,19 %
Na vše	2	2,38 %
Na nic	2	2,38 %

Tato otázka má za úkol zjistit, jaký souhrn požadavků mají rodiče k samotné sexuální výchově. Respondenti zde měli možnost samostatného vyjádření

a jejich odpovědi byly velmi rozdílné, přesto obsahovaly následující klíčové informace:

Nejvíce zastoupenou odpovědí bylo (17 odpovědí, 17, 85 %), aby děti měly možnost získat **celkový náhled na danou problematiku se všemi jejími (pozitivními i negativními) aspekty**.

Druhým nejfrekventovanějším obecným požadavkem bylo, aby sexuální výchova připravila děti a dospívající **do života** a uměli si tak v každé situaci, která je potká, poradit (12 odpovědí, 14,28 %). Stejný počet odpovědí (12 odpovědí, 14,28 %) má cíl týkající se **znalosti všech rizik spojených se sexualitou**. S tím se také pojí další méně četný dílčí cíl: umět zareagovat na bezprostředně hrozící riziko (2 odpovědi, 2,38 %).

Rodiče si přejí, aby jejich děti byly informované, poskytovala se tím prevence a **zvyšovala jejich ochrana** (7 odpovědí, 8,33 %). Informovaností a poučením, např. o tom, co je sexuální zneužívání (6 odpovědí, 7,14 %), co jsou pohlavní choroby a jakým způsobem se přenášejí (3 odpovědi, 3,57 %), připravuje sexuální výchova dospívající na **bezpečný a zodpovědný sexuální život** (7 odpovědí, 8,33 %).

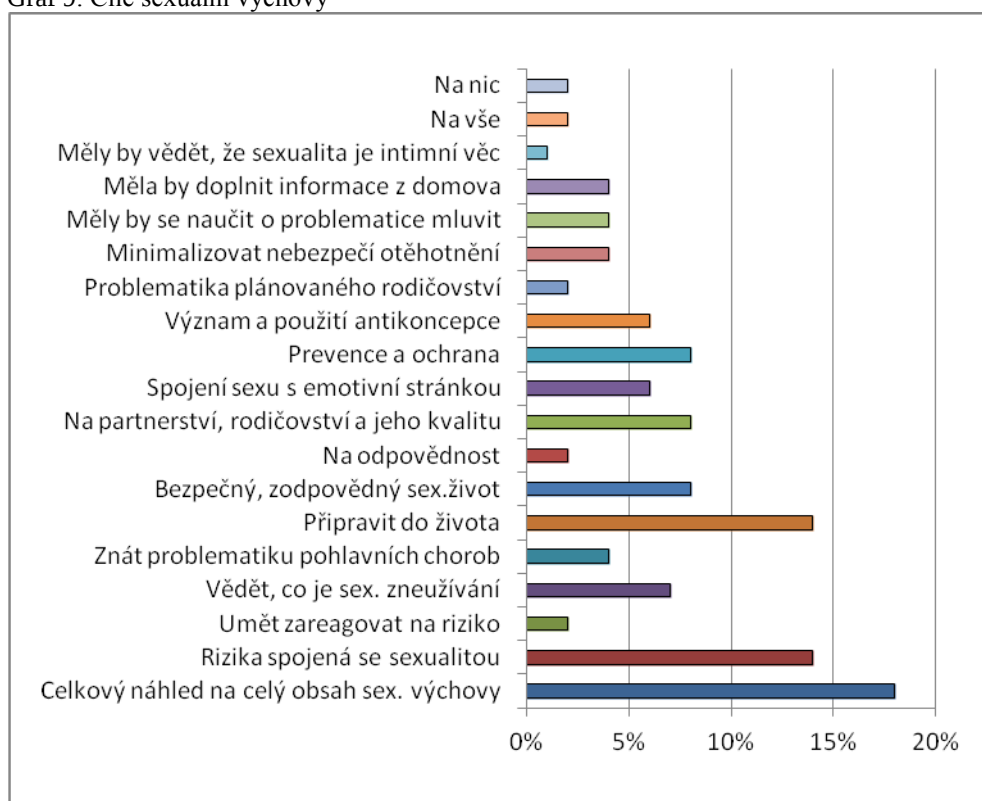
Ovšem pohlavní nemoci a sexuální zneužívání nebyly jediným požadavkem respondentů. Rodiče si dále přejí, aby jejich potomek měl informace o tom, jaký význam má **antikoncepce**, jaké jsou její druhy, jak se používá (5 odpovědí, 5,95 %), a tím minimalizovat nebezpečí předčasného či nechtěného otěhotnění (3 odpovědi, 3,57 %). S tím souvisí požadavek **poskytnutí informací o plánovaném rodičovství** (2 odpovědi, 2,38 %).

Ve výsledcích se také vyskytly žádosti, aby sexuální výchova připravila žáky na **odpovědnost** samotnou (2 odpovědi, 2,38 %), dále také na partnerství, rodičovství (7 odpovědi, 8,33 %). Nechybí ani přání, aby děti byly poučeny o tom, že sex má být spojen **s emocemi**, že to není pouhá lidská potřeba realizovatelná s kýmkoli (5 odpovědí, 5,95 %) a také to, že sexualita obecně je intimní záležitost, která **nepatří na sociální síť** (1 odpověď, 1,19 %).

Další odpovědí byl předpoklad, že sexuální výchova ve škole bude doplňovat informace z domova (3 odpovědi, 3,57 %). Naproti tomu zajímavé je přání třech (3,57 %) respondentů, aby sexuální výchova naučila děti o této problematice **mluvit** a nebát se vyjádřit vlastní názor.

V průzkumu se také objevily dvě obecné, navzájem protikladné odpovědi a to, že sexuální výchova má děti připravit **na vše** (2 odpovědi, 2,38 %) i **na nic** (2 odpovědi, 2,38 %).

Graf 9: Cíle sexuální výchovy



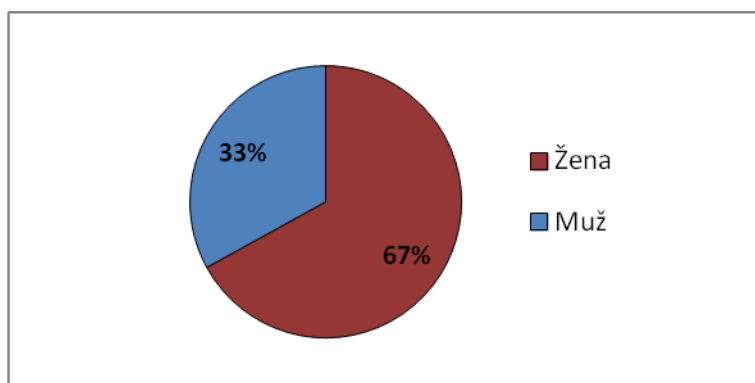
Otázka č. 10. Jste:

Tab. 14: Pohlaví respondentů

Odpověď	Počet odpovědí	Procenta
Žena	56	66,67 %
Muž	28	33,33 %

Tato otázka rozdělila respondenty podle **pohlaví**. Průzkumu se zúčastnilo 56 žen (67 %) a 28 mužů (33 %).

Graf 10: Pohlaví respondentů



Otázka č. 11. Kolik vám je let?

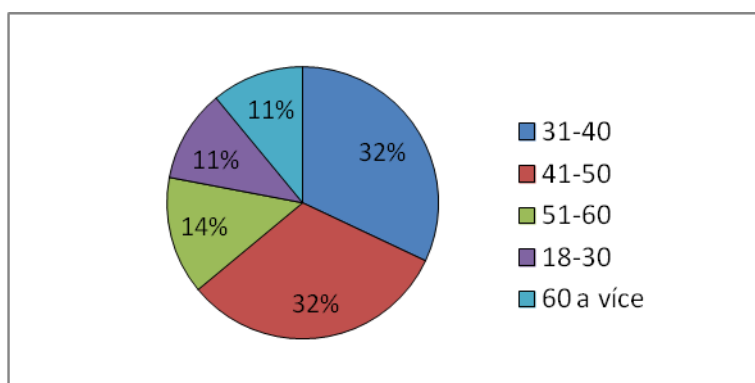
Tab. 15. Věkové rozmezí respondentů

Odpověď	Počet odpovědí	Procenta
18-30	9	10,71 %
31-40	27	32,14 %
41-50	27	32,14 %
51-60	12	14,3 %
60 a více	9	10,71 %

Touto otázkou byl zjišťován **věk** respondentů. Věková škála začínala 18tým rokem. První skupinou bylo rozdělení 18 – 30 let, druhou 31 – 40 let, třetí, 41 – 50, čtvrtou 51 – 60 let a poslední 60 let a více. **Nejpočetnější skupinu**

tvoří 54 respondentů ve věku **31 – 40 let** (32,14 %) a 41 – 50 let (32,14 %). Následuje skupina 12 jedinců ve věku 51 – 60 let (14,3 %). Nejméně obsazenou skupinou je soubor devíti odpovídajících ve věku 18 – 30 let (10,71 %) a současně soubor osob ve věku 60 let a více s devíti (10,71 %) respondenty.

Graf 11: Věkové rozmezí respondentů



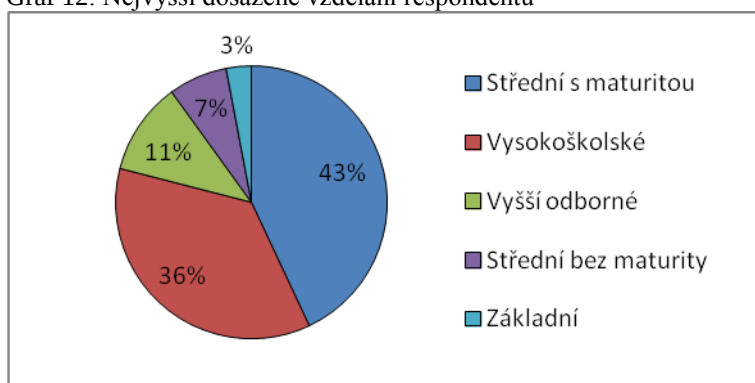
Otázka č. 12. Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Tab. 16. Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Odpověď	Počet odpovědí	Procenta
Základní	3	3,57 %
Střední bez maturity	6	7,14 %
Střední s maturitou	36	42,87 %
Vyšší odborné	9	10,71 %
Vysokoškolské	30	35,71 %

Touto otázkou bylo zjišťováno **nejvyšší dosažené vzdělání respondentů**. Nejnižší – základní vzdělání mají 3 (3,57 %) odpovídající. Střední vzdělání bez maturity má 6 (7,14 %) respondentů, střední vzdělání s maturitou má nejpočetnější soubor 36 (42,86 %) osob. Vzdělání ukončené absolutoriem na vyšší odborné škole má 9 (10,71 %) respondentů. Vysokoškolsky vzdělaných je v průzkumu 30 (35,71 %), což je druhá nejpočetnější skupina.

Graf 12: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů



Otázka č. 13. Kolik obyvatel má lokalita, ve které bydlíte?

Tab. 17. Velikost lokality

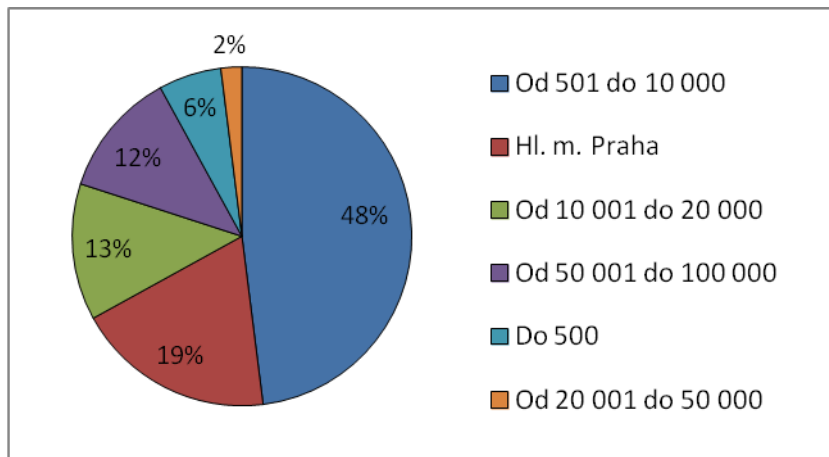
Odpověď	Počet odpovědí	Procenta
Do 500	5	5,95 %
Od 501 do 10 000	40	47,62 %
Od 10 001 do 20 000	11	13,1 %
Od 20 001 do 50 000	2	2,38 %
Od 50 001 do 100 000	10	11,9 %
Hl. m. Praha	16	19,05 %

Touto poslední otázkou byla zjišťována **velikost lokality**, ve které respondenti žijí. Možnosti odpovědí (celkem šest) byly řazeny od nejmenší po největší, tedy do 500 obyvatel, od 501 do 10 000 obyvatel, od 10 001 do 20 000 obyvatel, od 20 001 do 50 000 obyvatel, od 50 001 do 100 000 obyvatel a poslední bylo hlavní město Praha.

Nejvíce zastoupenou lokalitou 40 (47,62 %) odpovědí bylo **rozmezí od 501 do 10 000 obyvatel**, neboť průzkumu se zúčastnili převážně respondenti ze Středočeského kraje. Druhou nejpočetnější skupinou bylo 16 (19,05 %) respondentů z **Prahy**. Celý soubor doplnilo 11 (13,1 %) respondentů z lokality od 10 001 do 20 000, 10 respondentů z oblasti o velikosti do 50 001

do 100 000 obyvatel. Nejméně respondentů pocházelo z lokality do 500 obyvatel 5 (5,95 %) a z oblasti od 20 001 do 50 000 - 2 (2,38 %) respondenti.

Graf 13: Velikost lokality



4.6.1 Komparace odpovědí respondentů rozdělených podle pohlaví

Soubor respondentů tvořilo 56 žen, 28 mužů.

Procenta uvedená v následujících tabulkách jsou lokálního charakteru, aby bylo možné data navzájem porovnávat.

Otázka č. 1. Provádíte se svým dítětem sexuální výchovu?

Tab. 18: ŽENY x MUŽI: Realizace sexuální výchovy v rodině

	ŽENY		MUŽI	
Odpověď	Počet odpovědí	Procenta	Počet odpovědí	Procenta
Ano	48	85,71 %	20	71,43 %
Ne	8	14,29 %	8	28,57 %

V otázce č. 1 byly odpovědi obou pohlaví respondentů velice podobné.

Otázka č. 2. Pokud ano, jakým způsobem?

Tab. 19: ŽENY x MUŽI: Způsob realizace sexuální výchovy v rodině

Odpověď	ŽENY		MUŽI	
	Počet odpovědí	Procenta	Počet odpovědí	Procenta
Pomocí rozhovoru	44	91,67 %	18	90 %
Pomocí odborných knih	15	31,25 %	7	35 %
Pomocí her	5	10,42 %	3	15 %
Pomocí televiz. pořadů	4	8,33 %	3	15 %
Pomocí exkurze, výstavy	-	-	1	5 %
Vlastními postoji a příklady	4	2,08 %	-	-
Pomocí upřímných odpovědí	2	2,08 %	-	-

U této otázky žádná žena nevyužila zatržení možnosti způsobu provádění sexuální výchovy pomocí exkurze či výstavy. Ženy uplatňují v sexuální výchově vlastní postoje, příklady a upřímné odpovědi.

Muži více než ženy vzdělávají své potomky pomocí her, televizních pořadů využívají exkurzí či výstav jako jednoho ze způsobů provádění sexuální výchovy.

Otázka č. 3. Mluvíte se svým dítětem o problematice týkající se sexuality?

Tab. 20: ŽENY x MUŽI: Frekvence a způsob komunikace o sexuální výchově v rodině

	ŽENY		MUŽI	
Odpověď	Počet odpovědí	Procenta	Počet odpovědí	Procenta
Ano - otevřeně a kdykoli	28	58,33 %	13	65 %
Jen o tom nejnnutnějším	11	22,92 %	5	25 %
Zřídka	5	10,42 %	-	-
Čekám, až se zeptá	4	8,33 %	2	10 %

Obě pohlaví jsou nakloněna otevřené komunikaci, která probíhá kdykoli. Žádný z respondentů mužského pohlaví nevyužil zaškrtnutí možnosti „zřídka“.

Otázka č. 4. Jaká témata s vaším dítětem probíráte?

Tab. 21: ŽENY x MUŽI: Témata sexuální výchovy probíraná v rodině

	ŽENY		MUŽI	
Odpověď	Poč. odpovědí	Procenta	Poč. odpovědí	Procenta
Mezilidské vztahy	45	93,75 %	17	85 %
Antikoncepce	26	54,17 %	10	50 %
HIV/AIDS a jiné pohlavní nemoci	25	52,08 %	10	50 %
Sexuální zneužívání a jeho prevence	27	56,25 %	6	30 %
Význam cizích slov	20	41,67 %	6	30 %
Lidská reprodukce	17	35,42 %	3	15 %
Sexuální poruchy a deviace	17	35,42 %	1	5 %
Sexuální harašení	1	2,08 %	-	-

a manipulace				
Rozdíly mezi ženou a mužem a ženou	1	2,08 %	-	-

Ženy více než muži se svými potomky probírají tato témata: mezilidské vztahy, význam cizích slov, problematika antikoncepce.

Témata sexuálního zneužívání, lidské reprodukce a sexuálních poruch a deviací ženy probírají se svými dětmi přibližně dvojnásobně více než muži.

Otázka č. 5. Myslíte si, že pokud je dítě o problematice sexuality informované, snižuje se riziko, že bude sexuálně zneužité?

Tab. 22: ŽENY x MUŽI: Názor na informovanost dítěte jako prevence proti sexuálnímu zneužívání

	ŽENY		MUŽI	
Odpověď	Poč. odpovědí	Procenta	Poč. odpovědí	Procenta
Ano	48	85,71 %	20	71,73 %
Ne	2	3,57 %	2	7,14 %
Nevím	6	10,71 %	6	21,43 %

Ženy jsou více než muži přesvědčeny, že informovanost dětí jako prevence před sexuálním zneužitím je důležitá.

Větší procento mužů v tomto souboru nemá na tuto otázku vyhraněný názor.

Otázka č. 6. Souhlasíte s tvrzením R. Uzla souvisejícím se sexuální výchovou: „Je lepší informovat dítě o rok dříve než s hodinovým zpožděním.“?

Tab. 23: ŽENY x MUŽI: Názor na tvrzení R. Uzla

	ŽENY		MUŽI	
Odpověď	Počet odpovědí	Procenta	Počet odpovědí	Procenta
Ano	54	96,43 %	24	85,71 %
Ne	3	5,37 %	3	8,33 %

V otázce č. 6 byly odpovědi obou pohlaví velice podobné.

Otázka č. 7. Souhlasíte s tím, aby se sexuální výchova vyučovala na základní škole?

Tab. 24: ŽENY x MUŽI: Zavedení sexuální výchovy na základní škole

	ŽENY		MUŽI	
Odpověď	Počet odpovědí	Procenta	Počet odpovědí	Procenta
Ano	51	91,29 %	19	67,83 %
Ne	5	8,95 %	9	32,13 %

Ženy jsou více než muži přesvědčeny, že sexuální výchova by se měla na základních školách vyučovat.

Více mužů v tomto souboru má k této otázce negativní postoj.

Otázka č. 8. Která témata by podle vás byla vhodná k výuce sexuální výchovy na druhém stupni základní školy?

Tab. 25: ŽENY x MUŽI: Témata vhodná k výuce sexuální výchovy na základní škole

Odpověď	ŽENY		MUŽI	
	Počet odpovědí	Procenta	Počet odpovědí	Procenta
Mezilidské vztahy (přátelství, partnerství, rodičovství)	48	85,71 %	21	75 %
HIV/AIDS a jiné pohlavní nemoci	49	87,5 %	18	64,29 %
Sexuální zneužívání a jeho prevence	47	83,93 %	16	57,14 %
Antikoncepce	42	75 %	16	57,14 %
Sexualita a média (např. bezpečný internet)	39	69,64 %	12	42,86 %
Etické a právní normy	31	55,36 %	9	32,14 %
Sexuální poruchy a deviace	29	51,79 %	9	32,14 %
Sexuální postoje, genderové přístupy	1	1,79 %	-	-
Vývojová stádia sexuality	1	1,79 %	-	-
Víra a sexualita	-	-	1	1,79 %
Fyziologie pohlavních orgánů, hygiena	1	1,79 %	-	-
Nechal bych výběr na specialistech	-	-	1	1,19

Ženy považují pohlavní nemoci a mezilidské vztahy za prioritní témata, která by se měla vyučovat na druhém stupni základní školy. Také na sexuální zneužívání, sexualitu a média, problematiku antikoncepce, etických a právních norem, sexuálních poruch a deviací ženy považují za více důležité než muži.

Mužským prioritním tématem jsou mezilidské vztahy, hned za nimi se umístilo téma pohlavních nemocí. Problematiku antikoncepce a sexuálního zneužívání řadí muži na třetí nejčastěji uváděné místo. Nejméně podstatným tématem v mužském souboru jsou etické a právní normy, sexuální poruchy a deviace.

Otázka č. 9. Na co by měla, podle vás, připravit sexuální výchova vaše děti?

Nejzajímavější názory žen:

- „Dítě by mělo poznat, kde je hranice mezi přátelstvím a kde již začíná sexuální obtěžování. Nemělo by se stydět za své tělo nebo za svou sexuální orientaci. Ráda bych, aby i ve školách už bylo řečeno, že být homosexuál či lesbička je naprosto normální věc.“
- „Měla by připravit na rozdílnost pohlaví – zejména v neúplných rodinách i na nebezpečí sexuálně motivovaných trestných činů – jde o bezpečnost dítěte. Dále je třeba naučit morálce ve vztazích a zdůraznit potřebu lásky - vysvětlit dětem rozdíl mezi sexem a milováním.“
- „Měla by doplnit informace podávané doma ve smyslu konkrétních situací, které se dějí ve škole, jak vymezit například spolužákům hranice, jak aplikovat v kolektivu to, co dítě ví a zná atd.“
- „Stručně řečeno na život. Můj názor (byť je asi menšinový) je ten, že s nutností znalosti odmocnin či kvadratických rovnic se ne všichni v běžném životě setkají, na rozdíl od řešení mezilidských vztahů a sexuálních otázek každodenního života.“
- „Měla by ho informovat a připravit na případné nástrahy a jejich možné řešení. Naučit je o sexualitě hovořit otevřeně a nebát se někomu svěřit.“
- „Na celkovou životní realitu, kde mají místo tabu a stud, sebezapírání a sebeovládání se, strach – čest, vina – dobrota a odpuštění, chtíč

a vášně, závislost apod. Dále na potřebu výměny energie s čímž souvisí vznik nových svébytných energetických jednotek, tedy i na nové pravdy. Aby člověk rozeznával své pocity a mohl jim věřit a opírat se o sebe. Co znamená chtít se stát jedním tělem. Jak obecně vytvářet potěšení, soustředění se na vnímání vzájemného krásna. Co je vztahová hodnota, vyladování se. Jak vnímat alfu a omegu všeho: počínat si láskyplně, upřímně, hravě, radostně, vášnivě, posvátně, romanticky, humorně, spontánně, dojemně, smyslně, beze studu, tvůrčím způsobem a často. Na soucitnost i nekompromisnost, zdravý odstup od patologie, vytyčování hranic. Co je synchronicita a rezonance. Co dělá většina a nechce to přiznat. Proč nám některé věci dělají (nedělají) dobře. Kam vede bezohlednost a nezodpovědnost...“

- „Na to, aby v životě dobře zvládli svou roli a nemuseli se za své jednání stydět.“
- Na to, že sexualita je pudová záležitost a měli by se respektovat všechny její projevy kromě deviací. A také na to, že lze ovládat svoji potřebu a akceptovat potřeby partnera (kompromis nikoliv diktát). V opačném případě vědět, že je nezbytně nutné obrátit se pro pomoc k odborníkovi. Dále snažit se vštěpit, že milování je něco jiného než "jenom" sex.“
- „Uvědomit si vlastní cenu ve vztazích s druhými lidmi, být informován o nebezpečném chování problematických jedinců. Umět chránit sebe a svou osobnost.“

Nejzajímavější názory mužů:

- „Aby věděli, co to je, že by to měla být radost a ne naopak. Samozřejmě s podtexty.“
- „Asi na to, aby si děti "nenaběhly".“

- „Na možná rizika související s eventuální promiskuitou.“
- „Na bezpečné zvládnutí "první noci", na menstruaci u dívek, na vztahy k opačnému pohlaví a na problémy, které mohou děti reálně v dnešním světě a době potkat spíše než se zaměřovat na teoretické problémy.“
- „Na různý přístup různých lidí k této problematice, umožnit jim naučit se upřímné komunikaci s druhými, mít sebedůvěru a nebát se navazovat vztahy.“
- „Na věci kolem rozmnožování, možnost antikoncepce, nebezpečí pohlavních nemocí a jejich možný vznik a prevence, upřímnost v možném sexuálním problému.“
- „Pochopit, co to je a umět to používat.“
- „Sexuální výchova by měla připravit do života. Tj. děti by měly vědět, že ve škole existuje člověk, který o tom něco ví a za kterým se dá jít a svěřit se mu nebo přijít k němu jen tak "na pokec".“
- „Příprava proti pohlavnímu zneužívání dětí – co konat je-li zájem jiného člověka o dítě v sexuální sféře.“

4.6.2 Komparace odpovědí respondentů rozdělených podle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání

Komparace odpovědí respondentů rozdělených podle věkového rozmezí nebyla provedena, protože rozdíly v jednotlivých skupinách jsou minimální. Proto byla provedena komparace podle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání, kde jsou rozdíly znatelné.

Poznámka: vzdělání je v tabulkách uvedeno ve zkratkách:

SŠ bez MAT = střední vzdělání bez maturity

SŠ s MAT = střední vzdělání s maturitou

VOŠ = vyšší odborné vzdělání

VŠ = vysokoškolské vzdělání

Otázka č. 1. Provádíte se svým dítětem sexuální výchovu?

Tab. 26: Rozdělení podle vzdělání: Realizace sexuální výchovy v rodině

	Základní vzdělání	SŠ bez MAT	SŠ s MAT	VOŠ	VŠ
Odpověď	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí
Ano	2	4	30	7	25
Ne	1	2	6	2	5

Ve všech skupinách dosaženého nejvyššího vzdělání přesahuje vždy kladná odpověď.

Otázka č. 2. Pokud ano, jakým způsobem?

Tab. 27: Rozdělení podle vzdělání: Způsob realizace sexuální výchovy v rodině

	Základní vzdělání	SŠ bez MAT	SŠ s MAT	VOŠ	VŠ
Odpověď	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí
Pomocí rozhovoru	2	3	28	5	24
Pomocí odborných knih	-	2	11	2	7
Pomocí her	-	-	3	1	4
Pomocí televizních pořadů	-	-	2	-	6
Pomocí exkurze, výstavy	-	-	-	-	2
Pomocí upřímných odpovědí	-	-	-	1	-
Vlastními postoji a příklady	-	-	-	-	2

Ve všech případech vždy převažuje způsob provádění sexuální výchovy **pomocí rozhovoru**.

Odpovídající jedinci se základním vzděláním používají v tomto průzkumu pouze metody rozhovoru.

Dvě metody (pomocí rozhovoru a odborných knih) uplatňují rodiče se středním vzděláním bez maturity.

U respondentů s dosaženým středním vzděláním s maturitou následuje jako druhá nejčastější metoda výuky sexuální výchovy **pomocí odborných knih**. A také se zde objevuje způsob vzdělávání dětí pomocí her a televizních pořadů.

Respondenti s vyšším odborným vzděláním se snaží svému dítěti **upřímně odpovídat**, a tím také přispět ke správnému náhledu na danou problematiku.

V případě vysokoškolsky vzdělaných rodičů platí, že na prvním místě je rozhovor, následují odborné knihy, ovšem dále je osvěta doplněna třetí nejfrekventovanější metodou prostřednictvím televizních pořadů. Tito jedinci se dále snaží dítě vychovávat a vzdělávat pomocí **vlastního příkladu a postoje**.

Otázka č. 3. Mluvíte se svým dítětem o problematice týkající se sexuality?

Tab. 28: Rozdělení podle vzdělání: Frekvence a způsob komunikace o sexuální výchově v rodině

	Základní vzdělání	SŠ bez MAT	SŠ s MAT	VOŠ	VŠ
Odpověď	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí
Ano - otevřeně a kdykoli	1	3	17	5	15
Jen o tom nejnutnějším	1	1	6	1	7
Zřídka	-	-	2	1	2
Ne, čekám, až se zeptá	-	-	5	-	1

Možnost, že se svým potomkem rodiče mluví kdykoli a otevřeně, převažuje u všech uvedených skupin. Středoškolsky s maturitou a vysokoškolsky vzdělaní respondenti mluví se svým potomkem více než ostatní skupiny respondentů. Ovšem také se u nich paradoxně vyskytuje jako druhá nejčastější alternativa odpovědi, že mluví pouze o tom nejnutnějším. Tyto dvě skupiny také (jako jediné) zaškrtnly variantu odpovědi „ne, čekám, až se zeptá“.

Otázka č. 4. Jaká témata s vaším dítětem probíráte?

Tab. 29: Rozdělení podle vzdělání: Témata sexuální výchovy probíraná v rodině

	Základní vzdělání	SŠ bez MAT	SŠ s MAT	VOŠ	VŠ
Odpověď	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí
Mezilidské vztahy	2	2	27	7	24
Pohlavní nemoci	1	2	19	-	13
Antikoncepce	-	1	17	4	14
Sex. zneužívání	-	1	17	3	12
Význam cizích slov	-	1	9	4	12
Lidská reprodukce	-	-	9	1	11
Sex. poruchy a deviace	-	-	7	2	9
Rozdíly mezi mužem a ženou	-	-	-	1	-
Sex. harašení a manipulace	-	-	-	-	1

U respondentů se základním vzděláním se nejčastěji probírají dvě témata: mezilidské vztahy a problematika pohlavních nemocí.

Středoškolsky vzdělané osoby tohoto průzkumu probírají s dítětem již zmíněné dvě alternativy a přibývá k nim téma antikoncepce, sexuální zneužívání a význam cizích slov.

U rodičů se středním vzděláním ukončeným maturitní zkouškou výrazně převažuje téma **mezilidské vztahy**. Následuje ho problematika pohlavních nemocí, antikoncepce a sexuálního zneužívání. Zobrazená poslední tři témata u této skupiny (význam cizích slov, lidská reprodukce, sexuální poruchy a deviace) jsou menšinově zastoupeny.

Jedinci s vyšším odborným vzděláním nejčastěji zaškrtovali variantu odpovědi mezilidské vztahy. Je zajímavé, že **nikdo** z této skupiny neprobírá se svým dítětem problematiku pohlavně přenosných nemocí.

I ve skupině vysokoškolsky vzdělaných respondentů převažuje téma mezilidských vztahů. Následuje téma antikoncepce a pohlavních nemocí. Jeden odpovídající z tohoto souboru doplnil varianty o možnost samostatně vytvořenou. Se svým potomkem probírá téma sexuálního harašení a manipulace.

Otázka č. 5. Myslíte si, že pokud je dítě o problematice sexuality informované, snižuje se riziko, že bude sexuálně zneužit?

Tab. 30: Rozdělení podle vzdělání: Názor na informovanost dítěte jako prevence proti sexuálnímu zneužívání

	Základní vzdělání	SŠ bez MAT	SŠ s MAT	VOŠ	VŠ
Odpověď	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí
Ano	1	3	30	8	26
Ne	-	1	2	-	1
Nevím	2	2	4	1	3

Názor na informovanost dítěte se v těchto skupinách velice liší. Ve větším počtu se zde objevují nevyhraněné názory (zejm. u středoškolsky vzdělaných s maturitou). Je tedy možné, že daná problematika není mezi rodiči tohoto průzkumu zcela vyjasněná, neboť zřejmě nevnímají to, že informovanost může být jednou možností prevence.

Otázka č. 6. Souhlasíte s tvrzením R. Uzla souvisejícím se sexuální výchovou: „Je lepší informovat dítě o rok dříve než s hodinovým zpožděním.“?

Tab. 31: Rozdělení podle vzdělání: Názor na tvrzení R. Uzla

	Základní vzdělání	SŠ bez MAT	SŠ s MAT	VOŠ	VŠ
Odpověď	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí
Ano	2	4	35	8	29
Ne	1	2	1	1	1

Kladný názor na tvrzení sexuologa R. Uzla převažuje ve všech skupinách. Rodiče si tedy myslí, že je lepší preventivně dítě informovat dříve, než řešit případné komplikace a problémy, které neinformovaností potomka mohou nastat.

Otázka č. 7. Souhlasíte s tím, aby se sexuální výchova vyučovala na základní škole?

Tab. 32: Rozdělení podle vzdělání: Zavedení sexuální výchovy na základní škole

	Základní vzdělání	SŠ bez MAT	SŠ s MAT	VOŠ	VŠ
Odpověď	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí
Ano	1	4	34	7	24
Ne	2	2	2	2	6

Nesouhlasné stanovisko se zavedením výuky sexuální výchovy na základní škole převažovalo pouze u skupiny jedinců s dokončeným základním vzděláním. Záporná odpověď, se také objevila u 20 % respondentů s vysokoškolským vzděláním. Ve zbývajících skupinách (střední vzdělání bez maturity, střední vzdělání s maturitou, vyšší odborné vzdělání) převažovala kladná odpověď, souhlas se zavedením sexuální výchovy na základní škole.

Otázka č. 8. Která témata by podle vás byla vhodná k výuce sexuální výchovy na druhém stupni základní školy?

Tab. 33: Témata vhodná k výuce sexuální výchovy na základní škole

	Základní vzdělání	SŠ bez MAT	SŠ s MAT	VOŠ	VŠ
Odpověď	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí
Mezilidské vztahy	1	2	31	8	27
HIV/AIDS a jiné pohlavní nemoci	1	6	31	5	24
Antikoncepce	2	2	26	7	21
Sex. zneužívání	-	3	30	6	24
Sexualita a média	-	2	22	6	21
Sex. poruchy a deviace	1	2	17	5	13
Étic. a práv. normy	-	2	19	5	14
Sex. postoje, gender.přístupy	-	-	-	-	1
Vývoj. stadia sexuality	-	-	-	-	1
Víra a sexualita	-	-	-	1	-
Fyziologie pohlav. orgánů	-	-	-	-	1
Nechám výběr na specialistech	-	-	-	-	1

Nejpočetnější skupina – respondenti se středním vzděláním ukončeným maturitou chtějí, aby se na druhém stupni základní školy vyučovala následující témata: mezilidské vztahy, problematika pohlavních nemocí, sexuální zneužívání a téma antikoncepce. To jsou čtyři nejčastěji zaškrtnuté varianty.

Nejméně zastoupená skupina – respondenti se základním vzděláním zaškrtnli tři varianty, a to mezilidské vztahy, problematiku pohlavních nemocí a antikoncepce.

U rodičů s vyšším odborným vzděláním jsou varianty odpovědí rovnoměrněji rozmístěné. Převažuje sice možnost odpovědi „mezilidské vztahy“, ale druhým

nejfrekventovanějším tématem této skupiny je problematika antikoncepce. Bylo zde také přidáno jedno vlastní téma: víra a sexualita.

Vysokoškolsky vzdělaní respondenti přidali tři vlastní témata: sexuální postoje a genderové přístupy, vývojová stadia sexuality, fyziologie pohlavních orgánů a hygiena.

4.7 Interpretace výsledků

Z dotazníkového šetření vyplývá, že sexuální výchova se ve většině (80,95 %) rodin provádí. Je pozoruhodné, že v nejvíce zastoupených skupinách (respondenti se středním vzděláním s maturitou a vysokoškolsky vzdělaní) rozdělených podle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání se objevilo na otázku, zda provádí se svým dítětem sexuální výchovu, nejvíce záporných odpovědí. V komparaci odpovědí podle pohlaví se u této otázky vyskytl stejný počet záporných odpovědí u žen i u mužů.

Ovšem způsob i forma, kterou se potomek dozvídá informace od rodičů v otázkách sexuality, je různá. Nejčastěji to bývá rozhovor, doplněný odbornými publikacemi.

Nejčastějším probíraným tématem (91,18 %) jsou mezilidské vztahy, následuje problematika antikoncepce a pohlavních nemocí. Rodiče své děti také informují o sexuálním zneužívání a způsobech, jak mu předcházet. Více než polovina (60,29 %) rodičů se svými potomky hovoří kdykoli a snaží se upřímně odpovídat na vše, co je aktuálně zajímavé.

Je velmi pozoruhodné, že v tomto dotazníkovém šetření u otázky č. 3. „Mluvíte se svým dítětem o problematice týkající se sexuality?“ převažuje u mužů v lokálních procentech odpověď „Ano - otevřeně a kdykoli“ (muži 65 %, ženy 58,33 %).

Středoškolsky s maturitou a vysokoškolsky vzdělaní respondenti mluví se svým potomkem více než ostatní skupiny respondentů. Ovšem také se u nich

paradoxně vyskytuje jako druhá nejčastější alternativa odpověď, že mluví pouze o tom nejnutnějším. Tyto dvě skupiny také (jako jediné) zaškrtnuly variantu odpovědi „ne, čekám, až se zeptá“.

Co se týká problematiky informovanosti, cca 81 % dotázaných si myslí, že pokud je dítě o problematice sexuality včas informované, snižuje se tím riziko sexuálního zneužití.

Ovšem taková shoda nepanuje u názoru, zda vyučovat sexuální výchovu na základní škole. S tímto tématem více nesouhlasí muži - uvedli 9 negativních odpovědí. Nejvíce záporných odpovědí (20 %) se objevilo u vysokoškolsky vzdělaných respondentů obou pohlaví.

V této otázce se důvody pro/proti zavedení rozcházejí. Nejčtenějším pozitivním názorem bylo, že rodiče vnímají sexuální výchovu na základní škole jako vhodnou prevenci, avšak záleží jim na volbě metody a způsobu výuky. Požadují, aby forma byla netradiční, realizovaná externím pracovníkem.

Nejfrekventovanějším záporným důvodem je podle respondentů fakt, že se na českých školách nenachází dostatek kvalifikovaných pedagogů pro tuto oblast.

V průzkumu panovala shoda ve výběru témat, která by se měla vyučovat na druhém stupni základní školy. Respondenti vybrali stejná témata jako ta, která uvedli jako nejčastěji probíraná v rodině: mezilidské vztahy, pohlavní nemoci, antikoncepce, sexuální zneužívání a jeho prevence. Téměř polovina (47,62 %) odpovídajících si přeje, aby se děti ve škole dozvěděly o etických i právních normách a o sexuálních poruchách a deviacích.

Ženy v této otázce týkající se výběru vhodných témat k výuce sexuální výchovy na druhém stupni základní školy kladly větší důraz na dvě varianty odpovědí, a to: sexuální zneužívání a na problematiku antikoncepce (dvojnásobná četnost).

4.8 Dílčí závěry

4.8.1 Potvrzení/vyvrácení stanovených hypotéz

- ✓ **Hypotéza č. 1. Většina rodičů se svými dětmi provádí sexuální výchovu pomocí rozhovoru.**

Tato hypotéza se potvrdila, neboť ve všech skupinách vždy převažuje způsob provádění sexuální výchovy pomocí rozhovoru.

- ✓ **Hypotéza č. 2. Názor rodičů na zařazení sexuální výchovy na základní škole je diferencovaný.**

Ano, tato hypotéza se potvrdila, protože 70 (83,33 %) respondentů souhlasí s tím, aby se sexuální výchova vyučovala na základní škole. 14 (16,67 %) respondentů je proti tomu.

Tato otázka vyvolala mnoho rozdílných názorů: objevilo se **52 kladných názorů a 14 záporných vyjádření.**

U zdůvodnění kladného názoru se nejčastěji (12 odpovědí, 14,28 %) objevoval důvod, že vyučování sexuální výchovy na základní škole je vhodnou **prevencí** proti (sexuálnímu) zneužívání dětí.

Dalším důvodem „pro“ bylo, že sexuální výchova vyučovaná na základní škole **doplňuje sexuální výchovu v rodině** (7 odpovědí, 8,33 %), neboť 5 (5,95 %) respondentů si myslí, že se o tématech sexuální výchovy v rodině nedostatečně nebo málo mluví.

V pozitivních názorech byl mj. kladen důraz na formy i metody výuky (9 odpovědí, 10,71 %) a také na to, kdo bude sexuální výchovu ve škole realizovat: 2 respondenti si myslí, že sexuální výchova na základní škole by měla probíhat netradiční formou a měl by ji realizovat externí pracovník.

Záporné názory

Nejfrekventovanějším důvodem bylo, že **na českých základních školách není dostatek kvalifikovaných pedagogů** (5 odpovědí, 5,95 %). S tím souvisí i další názor, kdy si 2 respondenti myslí nebo mají zkušenost s tím, že **sexuální výchova na základní škole není prováděna dostatečně citlivě**.

Dalším důvodem bylo tvrzení, že sexuální výchova do školy nepatří (3 odpovědi, 3,57 %).

Objevily se názory, že výuka sexuální výchovy je záležitost intimní (1 odpověď) a rodinná (2 odpovědi). Jeden respondent jako důvod uvedl obavu, že se dítě ve škole dozví jiné informace, než které mu rodič sdělí.

✓ Hypotéza č. 3. Rodiče mají o výukovém obsahu sexuální výchovy různé představy.

Ano, to potvrzuje výsledek, neboť odpovědi respondentů jsou diferencované. Avšak objevila se tři nejčastěji zaškrťovaná témata: mezilidské vztahy (69 odpovědí, 82,11 %), pohlavní nemoci (67 odpovědí, 79,73 %) a sexuální zneužívání (63 odpovědi, 74,97 %).

Čtvrtým nejfrekventovanějším tématem je problematika antikoncepce (58 odpovědí, 69,02 %), pátým pak problematika sexuality a médií (51 odpověď, 60,69 %).

Téma etických a právních norem bylo zaškrtnuto 40 respondenty. Problematiku sexuálních poruch a deviací chtělo zahrnout do vzdělávacího obsahu 38 odpovídajících (45,22 %).

Další témata, která byla jmenována rodiči: vývojová stadia sexuality, problematika víry a sexuality, fyziologie pohlavních orgánů, hygiena.

4.8.2 Dílčí závěry: požadavky rodičů na sexuální výchovu

Z průzkumu vyplynulo mnoho požadavků, které mají respondenti na sexuální výchovu. Týkají se jak realizace výuky i výukového obsahu, tak cílů sexuální výchovy. Dále charakterizují požadavky, které by mělo dítě v průběhu základního vzdělávání získat.

Způsob realizace sexuální výchovy:

- Sexuální výchova by měla být realizována netradičním způsobem a zajímavými metodami.
- Sexuální výchova by měla být realizována externím pracovníkem (specialistou).
- Výuka by měla posílit dětskou sebedůvěru.

Sexuální výchova by měla:

- děti připravit do života;
- naučit děti odpovědnosti;
- informovat o rizicích, která jsou spojená s médii;
- naučit děti, co to je (sexuální) zneužívání, jak se projevuje, jak se mu vyhnout, popř. bránit;
- naučit děti v první řadě ochraně vlastního zdraví a potom i ochraně zdraví druhých;
- dětem vysvětlit rizika nechráněného pohlavního styku a promiskuity;
- dětem ukázat emotivní stránku této problematiky.

Děti by měly:

- děti by si měly vytvořit celkový náhled na danou problematiku, včetně pozitivním a negativních aspektů;
- dítě by mělo mít tolik informací, aby mohlo bezpečně vstoupit do sexuálního života;
- vědět, že existuje mnoho přístupů k této problematice;
- chápat, že ne všechny informace z médií jsou pravdivé;
- naučit se upřímné komunikaci;

- umět vyjádřit svůj názor vhodnou formou;
- mít odvahu se na cokoli zeptat či se svěřit;
- vědět, co v případě jakéhokoli problému dělat, za kým jít, na koho se obrátit;
- naučit se respektu a toleranci;
- umět navazovat (bezpečné) vztahy;
- rozlišovat pozitivní i negativní aspekty partnerského vztahu;
- znát všechna rizika spojená se sexualitou a umět se jim vyhnout;
- pojmenovat způsoby ochrany proti nechtěnému početí, orientovat se v možnostech jejich použití;
- chápat, že sexualita i sex je přirozená a intimní součást života;
- vědět, že sex/sexualita a její projevy nepatří na sociální síť.

ZÁVĚR

Správně prováděná sexuální výchova v rodině a ve škole je velmi důležitá pro vyvážený rozvoj dětí a dospívajících, protože sexualita je nedílnou součástí každého člověka. Harmonizuje utváření identity a posiluje mezilidské vazby. Zdravá sexualita, láska a vzájemná akceptace je základem pro šťastný život jednotlivců, partnerských dvojic, rodin i celé společnosti.

Jako jiné výchovy by sexuální výchova měla přispět k nalezení základních hodnot, postojů a vlastních rolí v životě každého jedince. Všechny postoje a vnímání sexuality se formují od raného dětství a v úzké souvislosti s rodinným životem, tedy zejména v primární socializační skupině prostřednictvím jejích nejbližších členů.

V období dospívání dítě prochází stavem zmatenosti a má potřebu o problematice sexuality hovořit. Protože je tato oblast pro dospívajícího neznámá, má o ní většinou zkreslené představy. Pokud se však nedozví přiměřené, objektivní a pravdivé odpovědi, začne hledat jiné zdroje informací. Kvůli získaným informacím z médií a od vrstevníků, které bývají často nepravdivé, se adolescent může dostat do ohrožující situace. S nedostatkem komunikace a informovanosti v rodinách se pojí negativní jevy sexuálního života (např. nechtěná těhotenství, šíření pohlavně přenosných nemocí...). Jedním ze způsobů minimalizace rizikových faktorů může být zkvalitnění informovanosti a sexuální výchovy na školách, která by doplňovala informace/znalosti získané v rodinném prostředí.

Škola je důležitým zdrojem formálních i neformálních informací. Výuka by měla kromě biologických a sexuologických aspektů klást důraz na utváření kvalitního partnerského vztahu s emocionálními vazbami, na úctu k sobě i k druhým a na upřímnou komunikaci. Žáci by se mj. měli dozvědět, že sexuální život vyžaduje odpovědnost. Správná školní sexuální výchova by měla dospívajícímu pomoci vytvořit komplexní pohled na všechny oblasti spojené se sexualitou.

Výsledky průzkumu obohacují oblast sexuální výchovy v rodině o poznatky podoby provádění sexuální výchovy v rodinách respondentů. Shrnují to, jakým způsobem a jakou metodou probíhá sexuální výchova v jejich reprodukční rodině. Lze konstatovat, že analyzované skutečnosti se shodují s výsledky již proběhlých výzkumů. Jelikož se průzkumu zúčastnilo 84 respondentů, výsledky nelze zobecnit na celou populaci, ale přesto přináší zajímavé poznatky.

V klíčových otázkách dotazníku bylo mj. zjištěno, že sexuální výchova se ve většině rodin provádí, ovšem způsob i forma, kterou se potomek dozvídá informace od rodičů v otázkách sexuality, se liší.

Za hlavní přínos této práce považuji vytvoření nového souhrnu požadavků rodičů na sexuální výchovu ve škole. Myslím si, že tyto specifické názory by bylo vhodné porovnat s požadavky, které mají vzdělávací instituce na své žáky. Bylo by velmi zajímavé realizovat výzkum, kterého by se zúčastnily tři strany společnosti: rodiče, pedagogové a samotní dospívající žáci. Tím by se mohly požadavky na sexuální výchovu částečně zpřesnit.

Upravením stávajících vzdělávacích programů (jejich forem, metod, cílů atd.) by se mohlo podařit najít konsenzus ve výuce sexuální výchovy tak, aby vyhovovala většinové společnosti.

Je zvláštní, že součástí celoživotního učení dosud není jakési „partnerské/rodičovské vzdělávání“. Předpokládá se, že si tuto roli každý jedinec osvojí socializací v rodině. Ovšem tato socializace může být úspěšná pouze za předpokladu, že původní rodina je funkční a zdravá, tzn., že sama funguje natolik dobře, že to jedinci umožňuje. Naopak velmi častá je situace, kdy si děti z nefunkčních nebo jen částečně funkčních původních rodin nesou tak zakořeněné nevhodné vzorce chování, které budou přetrvávat i uvnitř nově formované rodiny.

Bylo by ku prospěchu, aby školy do svých programů zaměřených na sexuální výchovu zavedly i otázky dospělé sexuality, aby dospívající žáci dokázali se svou sexualitou zacházet po celý život.

V diplomové práci jsem našla osobní obohacení v tom smyslu, že jsem objevila spoustu zajímavých doporučení, jak by sexuální výchova v rodině měla probíhat žádoucím způsobem. Také jsem zjistila, že vhodných způsobů, jak své děti poučit, existuje celá řada.

SEZNAM POUŽITÉ ČESKÉ LITERATURY A PRAMENŮ

BINAROVÁ, Ivana. *Partnerství, sexualita a rodina*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0138-X.

BORNEMAN, Ernest. *Encyklopedie sexuality*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1990. ISBN 80-85605-17-1.

FLAHERTY-ZONIS, CAROL. *Úvod do sexuality*. USA: Sorosova nadace, 1992.

HAVLÍK, R. - KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-327-7.

HOOPEROVÁ, Anna. *Sexopedie*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2006. ISBN 80-249-0778-X.

CHALKE, Steven. *Umíte se bavit se svým dítětem o sexu?* 1. vyd. Praha: Albastros, 2002. ISBN 80-00-01071-2.

JANIŠ, Kamil. *Učební text k problematice rodinné a sexuální výchovy*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-898-7.

JANIŠ, K., MARKOVÁ, D. *Příspěvek k základům sexuální výchovy*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-621-1.

JANIŠ, K., TÄUBNER, V. *Didaktika sexuální výchovy*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999. ISBN 80-7041-902-4.

KARÁSKOVÁ, Ivana. *Nová sexuální výchova: bez poučení o AIDS či zneužívání*. Mladá fronta DNES, 2011, 20. 9., ISSN 1210-1168.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 4. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

LEWINSOHN, Richard. *Světové dějiny sexuality*. 2., dopln. vyd. Praha: Naše vojsko, 1992. ISBN 80-206-0071-X.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-085-5.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. ISBN 978-80-864-29-87-8.

PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A., et al. *Velký sociologický slovník*. 1. vyd. Díl 2, P-Ž. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.

PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, Jaroslava. *Nezralá sexualita*. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0008-3.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. vyd., Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8579-2.

RAŠKOVÁ, Miluše. *5 otázek k sexuální výchově dětí předškolního a mladšího školního věku (3-11 let)*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1737-0.

RAŠKOVÁ, Miluše. *Připravenost k sexuální výchově v kontextu pedagogické teorie a praxe v české primární škole*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2077-6.

ŠILEROVÁ, Lenka. *Sexuální výchova: Jak a proč mluvit s dětmi a sexualitě*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0291-6.

ŠULOVÁ, Lenka. *Přijetí nové koncepce výchovy k manželství a rodičovství na školách různého typu*. In DUNOVSKÝ, J., TROJAN, O., WEISS, P. *Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí*. Praha: Jan, 1997. ISBN 80-85529-31-9.

ŠULOVÁ, L., FAIT, T., WEISS, P. et al. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 2011. ISBN 978-80-735-238-4.

SVATOŠ, Tomáš. *Rodinná a sexuální výchova: problémy, akcenty, souvislosti*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002. ISBN 80-7041-317-4.

Světová deklarace sexuálních práv. Hongkong, 14. Světový sexuologický kongres, 26. října 1999. In: UZEL, Radim.

TÄUBNER, V., JANIŠ, K. *Na pomoc studentům a učitelům v sexuální výchově*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7041-194-5.

TROJAN, Ondřej. *Jak mluvit s dětmi o sexu: rádce pro rodiče a učitele*. 1. vyd. Praha: Fragment, 2009. ISBN 978-80-253-0833-2.

UZEL, Radim. *Sexuální výchova u nás a v Evropě*. In 4. Kongres k sexuální výchově. Pardubice: SPRSV, 1996.

UZEL, Radim. *Mýty a pověry v sexu*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství XYZ, 2004. ISBN 80-86864-05-7.

VOJTOVÁ, Iveta. *Rodiče v praxi sexuální výchovy*. In Sborník referátů z celostátního kongresu k sexuální výchově, Pardubice, 1997.

VONDRÁČEK V., DOBIÁŠ, J. *Význam normality v lékařské psychologii a psychiatrii*. In: Syřišťová, E., et al. *Normalita osobnosti*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1972.

WEISS, P., et. al. *Sexuologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2492-8.

WEISS, P., ZVĚŘINA, J. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-558-X.

ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuologie (nejen) pro lékaře*. 1. vyd. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2003. ISBN 80-7204-264-5.

ZVĚŘINA, J., BUDINSKÝ, V. *Vše o sexu: sexuologie a sexuální praxe pro každého*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2004. ISBN 80-249-0460-8.

INTERNETOVÉ ODKAZY

Cíle, obsah a metody sexuální výchovy. RYDLO, Josef. [online]. 2012 *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [cit. 2012-02-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/clanky/cil-obsah-metody>>.

Nová příručka pro učitele: o sexu mluvíte s dětmi už v první třídě. WEISS, Petr. *Idnes.cz: zprávy* [online]. 2012 [cit. 2011-10-04]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/nova-prirucka-pro-ucitele-o-sexu-mluvte-s-detmi-uz-v-prvni-tride-p80-/studium.aspx?c=A100403_125717_studium_lpo>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2007 [cit. 2012-03-02]. Dostupné na WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

Rychlá šetření 2009. *Ústav pro informace ve vzdělávání* [online]. 2012 [cit. 2012-02-07]. Dostupné na WWW: <<http://www.uiv.cz/clanek/17/1765>>.

Sexuální výchova, antikoncepce, asistovaná reprodukce a pohled katolické církve. KOVÁŘ, Petr. *Sborník z kongresu Pardubice 2006* [online]. 2005 [cit. 2011-09-12]. Dostupné z: <<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cislo-clanku=2007011602>>.

Sexuální výchova na školách. *Projekt Kecejme do toho* [online]. 2012 [cit. 2012-02-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.kecejmedotoho.cz/clanky/sexualni-vychova-na-skolach>>.

Stanovisko projektu Kecejme do toho - sexuální výchova na školách. *Česká rada dětí a mládeže: Projekt Kecejme do toho* [online]. 2012 [cit. 2012-02-02].

Dostupné na WWW: <<http://www.kecejmedotoho.cz/download>>.

Sexuální výchova – včera, dnes a zítra. JANIŠ, Kamil. *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. 2008 [cit. 2011-09-27]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/storage/brod8/02sv_vcera_dnes_zitra.pdf>.

Výchova ke zdraví. *Vychovakezdravi.cz* [online]. 2009 [cit. 2012-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.vychovakezdravi.cz/clanky/sexualni-vychova.html>>.

SEZNAM POUŽITÉ ZAHRANIČNÍ LITERATURY A PRAMENŮ

DUDŽÍKOVÁ, Marta. *Výchova k manželstvu a rodičovstvu*. 1. vyd. Bratislava: Osvetový ústav, 1985.

SCHULZE, R., SCHULZE, J. C. *It's Ok to Talk About Sex: A Guide for Parents of Newborn Through Adolescence*. UK: Visual Plus, 2002. ISBN 978-0971421608.

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

OBR. 1: VENUŠE.....	12
---------------------	----

Seznam tabulek

TAB. 1: VĚK PŘI PRVNÍ SOULOŽI (V PROCENTECH).....	44
TAB. 2.: HLAVNÍ ZDROJE INFORMACÍ O SEXUALITĚ (V PROCENTECH)	45
TAB. 3: ZPŮSOB REALIZACE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY NA DRUHÉM STUPNI.	50
TAB. 4: REALIZACE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY V RODINĚ.....	66
TAB. 5: ZPŮSOB REALIZACE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY V RODINĚ	66
TAB. 6: FREKVENCE A ZPŮSOB KOMUNIKACE O SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ V RODINĚ	67
TAB. 7: TÉMATA SEXUÁLNÍ VÝCHOVY PROBÍRANÁ V RODINĚ	68
TAB. 8: NÁZOR NA INFORMOVANOST DÍTĚTE JAKO PREVENCE PROTI SEXUÁLNÍMU ZNEUŽÍVÁNÍ.....	70
TAB. 9: NÁZOR NA TVRZENÍ R. UZLA.....	70
TAB. 10: ZAVEDENÍ SEXUÁLNÍ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE	71
TAB. 11. DŮVODY PRO/PROTI ZAVEDENÍ SEXUÁLNÍ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE	72
TAB. 12. TÉMATA VHODNÁ K VÝUCE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE	74
TAB. 13. CÍLE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	76
TAB. 14: POHLAVÍ RESPONDENTŮ	79
TAB. 15. VĚKOVÉ ROZMEZÍ RESPONDENTŮ.....	79
TAB. 16. NEJVYŠŠÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ RESPONDENTŮ	80
TAB. 17. VELIKOST LOKALITY	81
TAB. 18: ŽENY X MUŽI: REALIZACE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY V RODINĚ	82
TAB. 19: ŽENY X MUŽI: ZPŮSOB REALIZACE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY V RODINĚ	83
TAB. 20: ŽENY X MUŽI: FREKVENCE A ZPŮSOB KOMUNIKACE O SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ V RODINĚ	84
TAB. 21: ŽENY X MUŽI: TÉMATA SEXUÁLNÍ VÝCHOVY PROBÍRANÁ V RODINĚ.....	84
TAB. 22: ŽENY X MUŽI: NÁZOR NA INFORMOVANOST DÍTĚTE JAKO PREVENCE PROTI SEXUÁLNÍMU ZNEUŽÍVÁNÍ.....	85
TAB. 23: ŽENY X MUŽI: NÁZOR NA TVRZENÍ R. UZLA.....	86

TAB. 24: ŽENY X MUŽI: ZAVEDENÍ SEXUÁLNÍ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE	86
TAB. 25: ŽENY X MUŽI: TÉMATA VHODNÁ K VÝUCE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE.....	87
TAB. 26: ROZDĚLENÍ PODLE VZDĚLÁNÍ: REALIZACE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY V RODINĚ	91
TAB. 27: ROZDĚLENÍ PODLE VZDĚLÁNÍ: ZPŮSOB REALIZACE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY V RODINĚ	91
TAB. 28: ROZDĚLENÍ PODLE VZDĚLÁNÍ: FREKVENCE A ZPŮSOB KOMUNIKACE O SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ V RODINĚ	92
TAB. 29: ROZDĚLENÍ PODLE VZDĚLÁNÍ: TÉMATA SEXUÁLNÍ VÝCHOVY PROBÍRANÁ V RODINĚ	93
TAB. 30: ROZDĚLENÍ PODLE VZDĚLÁNÍ: NÁZOR NA INFORMOVANOST DÍTĚTE JAKO PREVENCE PROTI SEXUÁLNÍMU ZNEUŽÍVÁNÍ	94
TAB. 31: ROZDĚLENÍ PODLE VZDĚLÁNÍ: NÁZOR NA TVRZENÍ R. UZLA	95
TAB. 32: ROZDĚLENÍ PODLE VZDĚLÁNÍ: ZAVEDENÍ SEXUÁLNÍ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE	95
TAB. 33: TÉMATA VHODNÁ K VÝUCE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE	96

Seznam grafů

GRAF 1: REALIZACE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY V RODINĚ	66
GRAF 2: ZPŮSOB REALIZACE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY V RODINĚ.....	67
GRAF 3: FREKVENCE A ZPŮSOB KOMUNIKACE O SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ V RODINĚ	68
GRAF 4: TÉMATA SEXUÁLNÍ VÝCHOVY PROBÍRANÁ V RODINĚ ...	69
GRAF 5: NÁZOR NA INFORMOVANOST DÍTĚTE JAKO PREVENCE PROTI SEXUÁLNÍMU ZNEUŽÍVÁNÍ.....	70
GRAF 6: NÁZOR NA TVRZENÍ R. UZLA	71
GRAF 7: ZAVEDENÍ SEXUÁLNÍ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE..	71
GRAF 8: TÉMATA VHODNÁ K VÝUCE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE	75
GRAF 9: CÍLE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	78
GRAF 10: POHLAVÍ RESPONDENTŮ	79
GRAF 11: VĚKOVÉ ROZMEZÍ RESPONDENTŮ	80
GRAF 12: NEJVVYŠŠÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ RESPONDENTŮ.....	81
GRAF 13: VELIKOST LOKALITY	82

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A – DOTAZNÍK S PRŮVODNÍM DOPISEM	I
--	---

PŘÍLOHY

Příloha A – Dotazník s průvodním dopisem

Dobrý den,

jsem studentkou magisterského oboru Vzdělávání dospělých. Součástí mé diplomové práce s názvem Sexuální výchova v rodině a ve škole je i tento dotazník. Prosím Vás o jeho vyplnění. Dotazník je anonymní a Vaše odpovědi budou použity výhradně pro moji práci.

Na jednotlivé otázky odpovídejte podle uvedených instrukcí.

Děkuji za ochotu

Bc. Anna Mašková

1. Provádíte se svým dítětem sexuální výchovu?

Zaškrtněte, prosím, jednu možnost.

- ☐ Ano
- ☐ Ne → *pokračujte k otázce číslo 5.*

2. Pokud ano, jakým způsobem?

Zaškrtněte alespoň jednu možnost.

- ☐ Pomocí rozhovoru
- ☐ Pomocí her
- ☐ Pomocí odborných knih
- ☐ Pomocí televizních pořadů
- ☐ Pomocí exkurze, výstavy
- ☐ Jinak: *(uved'te, prosím, jak)*

.....
.....

3. Mluvíte se svým dítětem o problematice týkající se sexuality?

Zaškrtněte jednu možnost.

- ☐ Ano - otevřeně a kdykoli
- ☐ Jen o tom nejnnutnějším
- ☐ Zřídka
- ☐ Ne, čekám, až se zeptá
- ☐ Ne, nikdy

4. Jaká témata s Vaším dítětem probíráte?

Zaškrtněte alespoň jednu možnost.

- ☐ Mezilidské vztahy (přátelství, partnerství, rodičovství)
- ☐ Význam cizích slov (např. celibát, kastrace, deviace, impotence...)
- ☐ Antikoncepce
- ☐ Lidská reprodukce
- ☐ Sexuální zneužívání a jeho prevence
- ☐ Sexuální poruchy a deviace
- ☐ HIV/AIDS a jiné pohlavní nemoci
- ☐ Jiné téma: *(uved'te, jaké)*

.....
.....

5. Myslíte si, že pokud je dítě o problematice sexuality informované, snižuje se riziko, že bude sexuálně zneužité?

Zaškrtněte jednu možnost.

- ☐ Ano
- ☐ Ne
- ☐ Nevím

6. Souhlasíte s tvrzením R. Uzla souvisejícím se sexuální výchovou: „Je lepší informovat dítě o rok dříve než s hodinovým zpožděním.“?

Zaškrtněte jednu možnost.

- ☐ Ano
- ☐ Ne

7. Souhlasíte s tím, aby se sexuální výchova vyučovala na základní škole?

Zaškrtněte, prosím, jednu možnost a uveďte důvod.

- ☐ Ano,
protože.....
.....
- ☐ Ne,
protože.....
.....

8. Která témata by podle Vás byla vhodná k výuce sexuální výchovy na druhém stupni základní školy?

Zaškrtněte alespoň jednu možnost.

- ☐ Mezilidské vztahy (přátelství, partnerství, rodičovství)
- ☐ Etické a právní normy
- ☐ Sexualita a média (např. bezpečný internet)
- ☐ Antikoncepce
- ☐ Sexuální poruchy a deviace
- ☐ Sexuální zneužívání a jeho prevence
- ☐ HIV/AIDS a jiné pohlavní nemoci
- ☐ Jiné téma: *(uveďte, prosím, jaké)*

.....
.....

9. Na co by měla, podle Vás, připravit sexuální výchova Vaše děti?

Prosím o vyjádření.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

10. Jste:

- ☐ Žena
- ☐ Muž

11. Kolik Vám je let?

- ☐ 18-30
- ☐ 31-40
- ☐ 41-50
- ☐ 51-60
- ☐ 60 a více

12. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- ☐ Základní
- ☐ Střední bez maturity
- ☐ Střední s maturitou
- ☐ Vyšší odborné
- ☐ Vysokoškolské

13. Kolik obyvatel má lokalita, ve které bydlíte?

- ☐ Do 500
- ☐ Od 501 do 10 000
- ☐ Od 10 001 do 20 000
- ☐ Od 20 001 do 50 000
- ☐ Od 50 001 do 100 000
- ☐ Hl. m. Praha

Děkuji za Vaši spolupráci.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Bc. Anna Mašková

Obor: Andragogika

Forma studia: prezenční

Název práce: Sexuální výchova v rodině a ve škole

Rok: 2012

Počet stran textu bez příloh: 97

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů české literatury a pramenů: 34

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 2

Počet internetových zdrojů: 9

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Dubský, CSc.